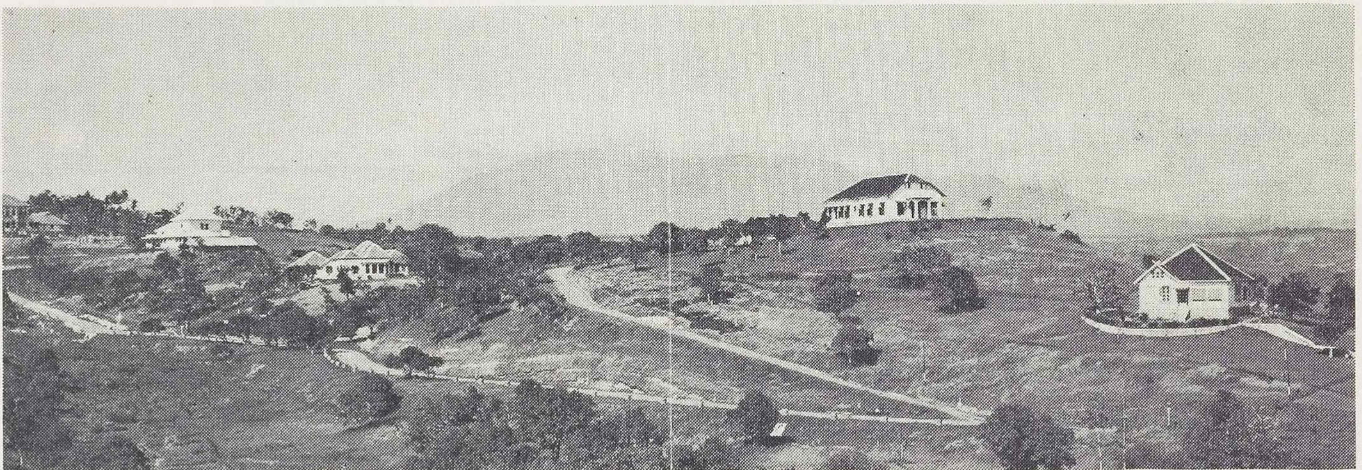

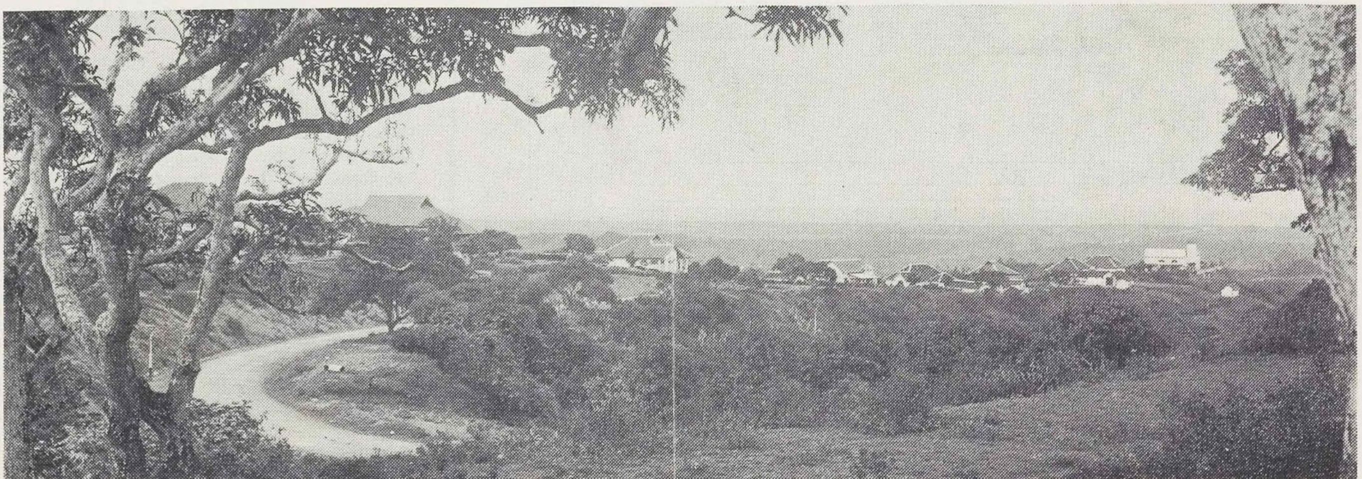
16e JAARGANG No. 22

1 JUNI 1972 — *f* 1,25

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

BIJ DE VOORPLAAT

Tjandi

Voor dit nummer zo maar een uitzicht zonder natuurschoon of mensen-doeningen. En daarvoor kijken we niet rond in Batavia, Bandoeng of Soerabaja, de meest bekende grote steden van Java, maar Semarang. Wie mensen over Semarang hoort praten, weet dat ze het altijd hebben over de wijk "Tjandi": het hoger gelegen en koelere deel van de stad. Hier hebben we twee foto's van Tjandi in de eerste tijd van zijn ontwikkeling.
Boven kijken we eerst "naar boven", waar we de Oengaran zien prijken op de achtergrond. Sinds deze foto werd gemaakt in de dertiger jaren, zijn er veel nieuwe huizen bij gekomen. En na de oorlog heeft de uitbreiding rustig verder voortgang gemaakt.
Op de onderste foto - richting zee - zien we de bochtige Nieuwe Tjandi-weg langzaam afdalen naar de vlakte. Het grote huis rechts werd gebouwd door de millionair Kwik Siang Kow. Vaag is achter dit huis de Kali Semarang zichtbaar, op weg naar de zee. Rechts van deze kali ligt de benedenstad van Semarang.
Nou, kijk eens aan, daar ben ik toch prettig aan het babbelen geweest over Semarang zonder ook maar één moment te praten over tahoe ketoprak semarang......tsk! Tóch loepoet!......

T.R.

HERDENKINGSBOEK "EEN ERESCHULD INGELOST"

Tot mijn spijt heb ik mij enkele malen te optimistisch uitgelaten over de datum van het verschijnen van dit voor het leeuwendeel door mij samengestelde en geschreven boek. Noch mijn medewerk(st)ers - voor het samenstellen van het relaas van de feitelijke herdenkingsevenementen - noch de drukker treft hiervoor enige blaam. Ernstige ziekte van mijn vrouw was oorzaak van een langdurige vertraging. Maar de laatste bladzijden manuscript gaan gegarandeerd dezer dagen naar de drukker. Mijn verontschuldigingen aan de voorinschrijvers op dit boek voor het hen hierdoor veroorzaakte lange wachten.

ir. G. S. Vrijburg

Noot van de redactie: Wij zijn blij, onze lezers te kunnen mededelen, dat het inderdaad zover is, dat het Herdenkingsboek binnenkort zal verschijnen en de velen die ons naar de verschijning ervan hebben gevraagd, te kunnen geruststellen.

*

*

Het vol krijgen van het Fonds 60.000 is uitsluitend een kwestie van Poekoel Teroes! Zet éven door, want er kunnen na ons nog duizenden wezen en behoeftigen van profiteren!

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 16e JAARG. No. 22
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070-54.55.00/54.55.01 - Giro 6685
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie en Hoofdredactie: Tjalie Robinson.
2de Redacteur: G. H. Bartman, Willem Klooslaan 38, Eindhoven.
Eind-redacteur: Ch. Manders
Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 1,25. Abt. Nederl.: kwart. *f* 7,50; halfj. *f* 15,—; jaar *f* 30,—. Abt. Europa: jaar *f* 37,—
Buiten Europa: jaar *f* 42,—.
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 78,—; Indonesië *f* 63,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 63,—; Canada en Ver. Staten *f* 53,—; Maleisië en India *f* 63,—; Suriname en Antillen *f* 53,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

De directie behoudt zich het recht voor hen die schadelijk geacht worden voor het welzijn van Tong Tong als abonneee te weigeren of af te voeren.

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD.
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN.

De Selamatan Of Sedekah

In verband met onze artikelen over onze op 28 october te houden Selamatan zijn zóveel informaties binnengekomen of verkeerde veronderstellingen uitgesproken, dat wij menen de lezer het best te kunnen dienen door het overnemen van hoofdstukken uit het zeer goede in 1909 verschenen boekje "De Sedekahs en Selamatans in de Desa", geschreven door L. Th. Mayer en J. F. A. C. van Moll. Wanneer U deze artikelen uitknipt en bewaart, kunt U er later nog velen een dienst mee bewijzen.

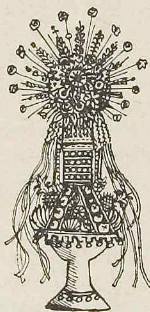
Wat hebben wij om te beginnen onder adat te verstaan? In strikt Mohammedaanse zin de gewoonte die alléén mag worden gevolgd, wanneer de wet zwijgt, of er uitdrukkelijk naar verwijst, doch in het dagelijkse leven wordt onder de belijders van de Islam op Java en bijna overal elders in Indonesië, aan dit begrip een veel ruimere zin en uitgebreider betekenis toegekend en algemeen onder adat verstaan: de van oudsher bestaande, van geslacht tot geslacht overgegane gewoonte met de daaraan verbonden gebruiken en instellingen, die nog aan vele geloofsbegrippen uit de vóór-islamitische tijd herinneren.

Ook met de benamingen sedekah of sidekah (Ar.: aalmoes) en slametan (Ar.: heil) neemt de Javaan het zo nauw niet, daar verscheidene slametans door hem ook sedekahs worden genoemd. Onder sedekah moet toch feitelijk alleen verstaan worden het offer (eig.: het lijk)-maal voor overledenen, d.w.z. voor het welzijn van de doden in de andere wereld. Hierbij wordt uit de Koran gelezen, of het een of ander gebed uitgesproken dan wel een dikir (Ar.: het zingen van een soort litaniën, waarbij de naam Allah herhaaldelijk voorkomt) gehouden. Onder de benaming slametan valt feitelijk elk ander offermaal, dat gegeven wordt voor het welzijn van een persoon of familie, of zaak, op deze aarde.

Bij een sedekah behoort steeds een voorganger aanwezig te zijn, voldoende is iemand die het daarbij behorende gebed kan uitspreken; bij slametans waarvan het aantal legio is, daar elke bijzondere gebeurtenis of gelegenheid aanleiding kan zijn tot het geven van zulk een offermaal, is de hulp van een geestelijke of priester nodig, wanneer er bepaald sprake is van het aanrichten van een maaltijd, waaraan vele genodigden deelnemen en waarbij het een of ander gebed dient te worden uitgesproken.

De kleine offers, die bijna dagelijks gebracht worden ter wille van allerlei omstandigheden en gebeurtenissen geschieden meest zonder enige plechtigheid en ook zonder de hulp van een geestelijke of iemand, die als zodanig fungeren kan. Deze kleine offers bestaan trouwens gewoonlijk uit niets anders dan een gevlochten plat mandje met enig gebak of gerecht en wat vruchten en bloemen, dikwijls ook uit bloemen alleen, die hier of daar, al naar gelang van de omstandigheden, opgehangen, neergelegd of gestrooid worden, zoals bijv. binnenshuis of op het erf, bij een voor heilig gehouden boom of steen, bij een bron of aan de oever ener rivier, op kruisen andere wegen, enz.

Deze kleine slametans, die ieder voor zichzelf geeft, zonder enige ceremonie en waartoe bijv. een slechte droom, een visioen, de een of andere wens enz. aanleiding kunnen zijn, kosten gewoonlijk niet meer dan een paar centen, hoogstens een dubbeltje en dienen in de regel meer om de boze geesten gunstig te stemmen, opdat de offeraar en de zijnen van hun kwade invloed bevrijd mogen blijven, dan wel om de goede goden(?) en geesten dank te betuigen voor hunne welwillendheid en bescherming. Ook hierbij speelt het geloof aan het spiritisme een grote rol.

Naar het animistische dogma toch zijn de goden en geesten vrij egoïstisch van aard, en wordt iedere verontachtzaming of verwaarlozing van hun dienst of hun verering met allerlei ongemakken, ziekten en plagen gestraft; vandaar, dat gezorgd moet worden, hen steeds te vriend te houden en hen niet te ontstemmen! En vandaar ook de verschillende offers en offermaaltijden, waarvan verondersteld wordt, dat **het onstoffelijke, het essentieële,** deel door de goden en geesten wordt gebruikt, terwijl de offeraar en de zijnen of zijne gasten van het overblijvende stoffelijke deel genieten kunnen.

Ook aan de sedekahs en de voor speciale gelegenheden voorgeschreven of nodig geachte grote slametans ligt deze mening of liever dit geloof, ten grondslag.

Wat nu deze sedekahs en slametans betreft, naar hun bestemming of het doel, waarvoor zij door de Javaan gegeven worden, kunnen wij ze gevoeglijk onderscheiden in offermalen:

a. die betrekking hebben meer speciaal op het geloof, dat hij belijdt;
b. die hij geeft of aanricht als hoofd en als lid van het Javaanse huisgezin en
c. die dienen, om de gunst der goden en geesten af te smeken voor zijn gewas en zijn vee, dus die meer bepaaldelijk betrekking hebben op zijn landbouw en veeteelt.

*

NIET TE DEFTIG

Ik heb na het lezen van het artikel over onze sedekah (slamatan) in de Tong Tong van 1 Mei j.l. het gevoel, dat wij verzeild zullen raken in een volkomen culturele kring van louter universitair opgeleide doctors, meesters, ingenieurs en profs.

Geachte Redactie, laat het in God's naam niet zover komen en laat onze koempoelan niet uitgroeien tot een manifestatie bestaande uit mensen met minstens één graad voor hun naam, die straks met een uitgestreken gezicht en met een dure feestsigaar en champagne in welverzorgde handen een dagenlang van tevoren gerepeteerde speech doorspekt met hoogdravende en liefst vreemde woorden, afsteken......

(Djangan ambil marah.)

J. van Doren

HALIN

Ingesloten in dit nummer van Tong Tong vindt U een brochure van de Stichting Hulp Aan Landgenoten in Indonesië (HALIN), waarin om steun wordt gevraagd om dit werk voort te zetten. Wij bevelen deze stichting, die veel goeds doet voor onze landgenoten aldaar, warm in Uw aandacht aan!

Indische „profeet"

Met de post kregen wij een kaartschrijven van de **"Université Libre de Bruxelles, Laboratoire de Zoologie Generale (1)"**, waarin een verzoek van maar één regel:

> Je vous serais très obligé de me faire parvenir un tiré à part de l'article.
> Tjapoeng - Kiendjeng par Monsieur Goh Hamar.
>
> Roger Cammaerts

Het is zo maar een simpel briefkaartje, maar zulk soort contacten maakt onze kleine, brave Tong Tong met verscheidene universiteiten in de oude en nieuwe wereld. Als er lezers zijn, die het betreuren dat Tong Tong in Nederland onopgemerkt blijft, weten ze in elk geval voor de zoveelste maal dat "een profeet in eigen land wordt niet geëerd".

All right, als de profeet maar élders gehoord wordt, zijn we al lang tevreden. En vele Indische lezers die nog steeds de waarde van ons „blaadje" niet voldoende begrijpen moeten zich écht afvragen, waarom wérkelijk pientere mensen Tong Tong wél zorgvuldig napluizen en doorlezen. Want weet U, het berichtje waar Roger Cammaerts naar vraagt, is maar een simpel dingetje van twee vingers breed onderaan pag. 15! En óf men daar waakzaam is!

Wij begrijpen Van Dooren goed. Hebben van vele anderen woorden in deze geest gehoord. Dus wij "tida ambil marah" en zullen deze Sedekah even eenvoudig en hartelijk houden als destijds in de kleinste dessa in Indonesië. Er GEEN deftige vertoning van maken, omdat we dan het voornaamste kenmerk van de sedekah zouden schaden. Zoals de lezers zullen begrijpen, die de volgende artikelen over onze selamatan zullen lezen. - Red.

Wij En Indonesië

Van onze abonnee Dr. Bongers kregen wij een brochure toegestuurd van de hand van Prof. dr. Linneman, dat de barrières tussen rijke en arme landen uitstekend samenvat en dat wij onze lezers gaarne ter lezing aanbieden.

Méér dan welke andere oorzaak ook vormt de steeds wijder gapende kloof tussen "rijke en arme adiks" de sterkste bedreiging voor de wereldvrede en zijn zelfs de veroorzaker van ettelijke condities die het spook van "het einde der wereld" voorschaduwen.

Uiteindelijk is het dus NIET zo dat we alleen om ons eigen heil moeten denken (en traperdoeli wat er met de arme adiks gebeurt), maar als de kloof niet overbrugd wordt vallen wij mét hen samen!

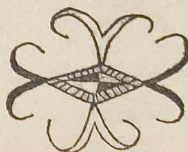
Het is goed deze brochure herhaalde malen goed door te lezen al is het geen "gezellige kost". Bij het klimmen onzer jaren dienen wij ons zorgvuldiger te orienteren - al was het alleen om de discussies in onze vriendenkring zinvoller te maken. Bedenk dat onze meest nabije "adik", Indonesië, zo'n ontwikkelingsland is en zich dus voor ontstellend veel groter problemen gesteld ziet dan Holland. Als we dit alles lezen, zullen we misschien minder gemakzuchtig en denigrerend spreken over de moeilijkheden van ons Land van Herkomst!

De ervaring van de afgelopen twintig jaar en de verdieping van het inzicht in de verhouding tussen arme en rijke landen hebben ons geleerd, dat de ontwikkelingssamenwerking niet beperkt kan blijven tot financiële en technische hulp aan de arme landen. Hun economische groeimogelijkheden worden sterk beperkt door de aard van de goederen die zij aan de rijke landen kunnen leveren, door de manier waarop de internationale handel georganiseerd is, en door de voorsprong die de rijke landen op velerlei terrein hebben. Als gevolg van deze moeilijkheden is het voor de ontwikkelingslanden meestal een enorme opgave om aan voldoende buitenlands geld (vooral "harde" valuta) te komen om datgene te importeren wat voor het economische ontwikkelingsproces nodig is.

Wat zijn nu de belangrijkste oorzaken van deze moeilijkheden met de uitvoer van de ontwikkelingslanden? Als we deze hoofdoorzaken opsommen, moeten we allereerst bedenken dat de arme landen voornamelijk primaire produkten voortbrengen - d.w.z. produkten van landbouw en mijnbouw. De internationale arbeidsverdeling die als gevolg van het economisch imperialisme ontstaan is, is in grote lijnen deze dat in de landen van Noord- West Europa en Noord-Amerika de moderne industrie en het dienstenverkeer (handel, scheepvaart, banken, verzekeringswezen) geconcentreerd is, terwijl in de andere landen - vaak voormalige koloniën - landbouw en mijnbouw veruit domineren.

Maar waarom zijn de landbouw en mijnbouw van de ontwikkelingslanden nu in het nadeel in het internationale ruilverkeer? In betrekkelijk willekeurige volgorde volgen hier een aantal oorzaken:

1. de vraag naar deze produkten (vooral naar de landbouwprodukten) neemt maar langzaam toe. In de rijke landen, die de belangrijkste afzetmarkt vormen, lijkt voor veel van deze produkten het verzadigingsniveau vrijwel bereikt te zijn;
2. diverse landbouwprodukten ondervinden zware concurentie van synthetische vervangingsmiddelen die in de industrielanden worden gemaakt;
3. sommige landbouwprodukten uit de derde wereld worden niet op de markten van de industrielanden toegelaten, omdat ze concurreren zouden met de (meestal duurdere) landbouwprodukten die deze landen zelf willen voortbrengen om voor hun boeren een goed bestaan mogelijk te maken;
4. mede als gevolg van bovengenoemde omstandigheden blijken veel prijzen van landbouwgoederen voortdurend iets terug te lopen, of althans achter te blijven bij de prijsstijging van de industrieprodukten. De ruilvoet van de landen die primaire produkten exporteren wordt langzaam maar zeker slechter;
5. als gevolg van oogstschommelingen kunnen de prijzen van de landbouwprodukten op de wereldmarkt sterk schommelen, wat in het exportland tot grote onzekerheid leidt ten aanzien van de exportopbrengst en van de belastingontvangsten;
6. zowel landbouw- als mijnbouwprodukten worden steeds in ruwe, onbewerkte staat aan de industrielanden verkocht, waardoor de opbrengst er van dus betrekkelijk gering is. Als de ontwikkelingslanden hun grondstoffen eerst zouden bewerken, of er zelf eindprodukten van zouden maken, dan is de export naar de rijke landen vrijwel onmogelijk omdat er dan van deze produkten hoge invoerrechten worden geheven;
7. in de arme landen worden vrijwel alle mijnbouwprodukten voortgebracht door Westerse ondernemingen, die de afzet volledig in handen hebben en vaak een belangengemeenschap hebben met de verbruikende industrieën in de rijke landen.

Dit komt de exportprijzen van deze (ruwe) mijnbouwprodukten niet ten goede, terwijl vanzelfsprekend een deel van de gemaakte winsten ook naar het buitenland wegvloeit. Ook om de risico's in geval van nationalisatie van de onderneming zo klein mogelijk te maken, worden de mijnbouwprodukten in het Westen verwerkt en pogen de ondernemingen hun in het ontwikkelingsland geïnvesteerd kapitaal zo gauw mogelijk terug te verdienen;
8. van de prijs die de verbruiker in het Westen betaalt voor de primaire produkten uit ontwikkelingslanden afkomstig, komt uiteindelijk maar een bescheiden deel aan de ontwikkelingslanden ten goede. Van de verkoopprijs moeten eerst worden afgtrokken (a) de B.T.W., (b) de handelsmarge van de detaillist, (c) de reclamekosten, (d) de verpakkingskosten, (e) de handelsmarge van de groothandel, (f) de invoerrechten en ev. accijnzen, (g) de transportkosten binnenslands en buitenslands, (h) de verzekeringskosten. Vrijwel steeds blijven alle bedragen (a) t/m (h) in de rijke landen; het aandeel van deze bedragen in de totale verkoopprijs is in de tijd eerder toegenomen dan afgenomen, en de nettoontvangst voor de arme landen is daarom maar bescheiden.

Prof. Dr. H. Linneman
Hoogleraar ontwikkelings economie a.d. Vrije Universiteit te Amsterdam.

Indische week in Delfzijl

Van 7 tot en met 10 juni a.s. zal Delfzijl worden uitgeroepen tot een Indische stad, "Kota Benteng", een naam die zeer toepasselijk is, als men weet dat in het oude versterkte gedeelte van deze plaats in het verre Noorden van Nederland de laatste verzetshaard was van de Napoleontische troepen in 1814. Het initiatief tot deze Indische week werd genomen door een actiecomité, dat samengesteld is uit het Pasar Malam Comité (dat vorig jaar op initiatief van de Heer Daams, de eerste Pasar Malam in Delfzijl organiseerde), de Delfzijlse Handelsvereniging en het Jeugdcentrum Sjang Pouk. De bedoeling is, de hele Delfzijlse bevolking, (dus Delfzijlenaren, Indische Nederlanders en Molukkers) bij dit feestelijk gebeuren te betrekken, een opzet die verleden jaar bij de Pasar Malam zeer goed slaagde, toen 80 vrijwillige medewerkers zonder enige vergoeding zich inzetten, om de door de drie bevolkingsgroepen gezamelijk opgezette pasar malam een succes te doen worden.

In de binnenstad zullen alle straten en bedrijven van een Indische naam worden voorzien, de winkels zullen een Oosterse aanblik krijgen en boven de straten worden borden met voorstellingen van Indonesische dieren, door de Heer Patiselano geschilderd, opgehangen. Naast de diverse activiteiten, die op straat zullen plaatsvinden (straatverkoop, betjaks, vliegergevechten, pentjak, klederdrachtenshow optocht met versierde wagens en fakkels) is er een feesttent voor het houden van festiviteiten.

De opening van deze Indische week zal op woensdagmiddag 7 juni a.s. te 15.00 uur plaatsvinden door Burgemeester Mr. A. van Bruggen, die, voorafgegaan door een groep Ambonese menari-danseressen van het stadhuis wordt afgehaald,

Ter afsluiting van de Indische week is er op Zaterdag 10 juni een pasar malam van 12.00 tot 24.00 uur in de grote feesttent op de Molenberg Naar de Heer P. Brouwer, die de contacten met de pers verzorgt, ons meedeelde, wordt een nog grotere toeloop verwacht dan verleden jaar, toen velen teleurgesteld huiswaarts moesten keren, daar de kaarten geheel uitverkocht waren. Men heeft dan ook besloten een voorverkoop van kaarten te houden, die verkrijgbaar zijn door storting van het bedrag van het aantal verlangde kaarten (onder vermelding van het aantal kinderen/of volwassenen) op de bankrekening van het Pasar Malam Comité, Delfzijl, bij de Alg. Bank Nederland N.V. Delfzijl. Prijzen van de kaarten: volwassenen *f* 3,— kinderen *f* 1,50.

Wij wensen de enthousiaste organisatoren en geheel Delfzijl van harte een geslaagde feestweek toe!

Ch. M.

★

★ ★

De Pasar Malams

CREËER - IMITEER NIET!

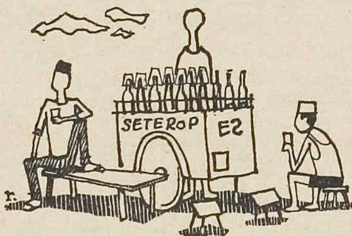
Een lezer vestigt onze aandacht op het feit dat in het Handelsblad NRC berichtje verschenen is, waarin een interview van de Amsterdamse Pasar Malam verwezen wordt naar de Haagse Pasar Malam, welk bericht naar alle kanten wemelt van de onjuistheden.

Wel, deze onjuistheden en geruchten hebben wij destijds voorspeld toen er steeds meer Pasar Malams ontstonden, die **als strict commerciële onderneming** wel meer en meer van elkander zouden gaan verschillen, waarbij uiteraard iedere Pasar Malam zichzelf beschouwt als de enig authentieke en alle andere als namaak.

Zelfs de Haagse Pasar Malam, die zoals ook de advertenties in ons blad exact vastleggen OOST-WEST MARKT DEN HAAG heet **en is**, heeft in geen enkele opzicht meer iets te maken met onze eigen oorspronkelijke Pasar Malam Tong Tong. Dus óók niet de Pasar Dalam, de Pasar Malam in Delfzijl of welke andere huidige Pasar Dalam ook.

Al die Pasar Malams zullen onder hun eigen leiding en volgens hun eigen interpretaties en mogelijkheden een geheel eigen karakter ontwikkelen, dat meer en meer verandert naarmate de nawerking van onze Tong Tong Pasar Malam verdwijnt en men hier in Nederland steeds verder van Indonesië af groeit. Het is voor alle Pasar Malams **onzin** om zich "de enig ware" te noemen - beter zette men koers naar een eigen oorspronkelijkheid om daarmee terecht super voortreffelijkheid te ontwikkelen. Creëer - imiteer **niet.**

T.R.

Wanneer U per giro bestelt (de giro naar Tong-Tong, dus niet naar het giro-kantoor) vult U dan niet het bedrag in? We moeten er namelijk nog de porto bijrekenen. U krijgt met de bestelling altijd een afrekening van ons!

ABONNEES AMERIKA

U kunt uw abonnement per check betalen aan onze agent Roy Steevensz, 11543 Buell str. Santa Fe Springs, Calif. USA 90670. Gemakkelijker, vlugger en voordeliger (geen incassokosten voor ons!).

Bruine zeelui

We hebben onder onze lezers een Indischman, die als zeeman de halve wereld rondreist. Met boten varen doen de meesten van ons niet meer sinds de "verlofjes naar Holland" definitief voorbij zijn. We weten dus niet dat er ook in de wereldscheepvaart veel dingen veranderd zijn. Op Hollandse schepen b.v. voeren destijds alleen maar een equipage van Hollanders. Tegenwoordig spreekt dat lang niet meer vanzelf. Als we de equipagelijsten van schepen van diverse nationaliteiten doornemen, merken we al gauw dat de gemiddelde bemanning van zeeschepen tegenwoordig gerust "internationaal" genoemd kan worden.

En onder de meer algemeen bekende nationaliteiten als de Duitse, Britse, Spaanse, Portugese, enz. zien we tegenwoordig ook andere die er vroeger nooit op voorkwamen: Jamaicanen, Libanezen, Okinawanen, Joegoslaven, enz. En last not least: Indonesiers. Een willekeurig lijstje opnemend, zien we daarop maar twee Hollanders (d.w.z. één Indo) en niet minder dan tien Indonesiërs op een "crew" van 60, werkzaam in diverse functies.

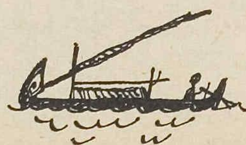
Wie te voorbarig van mening is dat geschiktheid nog zal moeten blijken, bedenke dat al eeuwen lang op vele koopvaarders Indonesische zeelieden voeren. En dat Spaanse en Portugese schepen, die bij de eerste komst van Europeanen in Azië, een goede loods nodig hadden in de nieuwe zeeën, vaak Indonesische en...... Japanse zeelui huurden.

Wij denken over het algemeen té verouderd over de beroepen en kwaliteiten van de wereldburgerij. Het profiel van de moderne mens verandert voortdurend en misschien komt er nog een tijd dat eens Indo's keuterboertjes zullen zijn in Holland!......

En passant mogen wij ook wel zeggen, dat in vergelijking met vóór de oorlog enorm veel méér Indo's bij Marine en Koopvaardij varen dan ooit te voren. En wat wij dus uit actuële bron vernemen: als Indo en Indonesiër op dezelfde schuit dienen, waar ook ter wereld, worden ze "kontjo besar"! Men heeft het tegenwoordig erg veel over Hollands ingestelde Indo's, maar "het bloed kruipt" even vaak de andere kant op, wanneer het gezelschap van Indonesische vrienden geprefereerd wordt boven andere nationaliteiten.

Op deze wijze zullen koloniale vooroordelen van en over Indo's veel gauwer voorgoed verdwenen zijn dan men denkt.

T.R.

AKAR BAHAR

In een oud nummer van "d'Orient" troffen we bijgaand artikel van de hand van A. Th. Manusama over akar bahar. Het artikel geven we graag plaats omdat het de populaire meningen over deze "tover-wortel" aardig samenvat. We voegen er aan het slot de wetenschappelijke wetenswaardigheden aan toe. - Red.

Het zal velen onzer lezers bekend zijn, dat ,,akar-bahar" (zee-wortel) wordt gebruikt voor het vervaardigen van sieraden zoals halskettingen, hartjes, kruisjes, horlogekettingen, kleerspelden, armringen en vingerringen en òòk, dat vele dezer sieraden als amulet worden gedragen. Men meent, dat het dragen van zo'n akar-bahar armband bij uitstek geschikt is om zich te vrijwaren voor jicht en rheumatiek en wel omdat deze wortel radiumhoudend zou zijn.
Het ligt niet in de bedoeling om zich op medisch gebied te wagen; maar het is zeer zeker interessant te vernemen wat het volk, meer in het bizonder dat van de Molukken, waar zeer veel akar-bahar voorkomt, zegt van deze zeewortel als geneesmiddel.

Akar-bahar is een gewas, dat meestal op koraalstenen in zeewater groeit. Hoe het ontkiemen, groeien, gedijen, het opnemen van voedsel enz. van deze plant geschiedt, is van minder belang. Van dit merkwaardige zeegewas uit de flora der Molukse zeeën bestaan diverse soorten.

Akar-bahar is een Maleis-Arabisch woord samengesteld uit het Maleise woord ,,akar" (=wortel) en het Arabische ,,bahar" (=zee).

In de Molukken, vooral op de Ambonse eilanden, spreekt de bevolking van ,,roehoe" of ,,loehoe", hetgeen wortel betekent. Zo heet de zwarte akar-bahar in die taal ,,roehoe-mete" of ,,loehoe-mete", ook wel ,,roehoe-meteng" of ,,loehoe-meteng".

De inheemse bevolking in die streken onderscheidt ze gewoonlijk, naar gelang van de kleur der plant, in de volgende hoofdsoorten: akar-bahar item, aboe-aboe, poetih en merah.

De ,,akar-bahar-item" oftewel de ,,loehoe-mete" wordt onderverdeeld in: de ,,akar-bahar-bedjaga" (getakte—); de eenstelige akar-bahar, tot welke behoren de ,,tali-aroes" (d.i. ,,het touw of koord der zeestromingen"), de ,,akar-bahar-oeler" (de slangvormige—) en de ,,akar-bahar-laki-laki" (de mannelijke-)) Verder de akar-bahar-kipas" (de waaiervormige—), de ,,akar-bahar-roempoet", welke fijne takken de gedaante hebben van de naaldvormige bladeren van de tjemaraboom, de ,,akar-bahar-roetoe-roetoe" met heel fijne korte takjes en eindelijk de ,,akar-bahar-goenoeng" oftewel de ,,berg-akar-bahar", welke laatste alléén op bergen wordt aangetroffen en dan nog zéér sporadisch. Om hare zeldzaamheid en onnatuurlijk domicilie — immers verblijft zij niet in het natte element zoals hare andere zusters, doch verbergt zij zich in donkere spelonken en grotten van het hooggebergte — maar vooral ook om de bijzondere geneeskrachtige eigenschappen, welke de bevolking haar toedicht, is zij bij wijze van spreken de ,,Koningin" van alle akar-bahar's. Wij zullen straks uitvoeriger op deze soort terugkomen.

De grauwe soort n.l. de ,,akar-bahar-aboe-aboe" heeft nog al vrij dikke takken, die puntig uitlopen, zodat zij min of meer het aspect heeft van een hertegewei.

De ,,akar-bahar-poetih" komt niet zo veelvuldig voor als de twee eerstgenoemde soorten, en groeit op plaatsen in zee, waar veel stromingen zijn. Zij hebben de gedaante en kleur van een bladerloos, verdroogd kemoeningboompje.

De bevolking onderscheidt ze in ,,laki-laki" en ,,perampoean". De eerste heeft in vergelijking met de laatste langere takken.

De ,,akar-bahar-merah" is meer steen dan plant, heeft een bloedrode kleur en knapt door hare koraalachtige structuur veel gemakkelijker af dan alle andere soorten.

Behalve voor verschillende snuisterijen als wandelstokken, karwatsen, krisen mesheften enz., welke in de regel van de zwarte akar-bahar worden vervaardigd, zijn de bovengenoemde soorten van groot belang voor de pharmacie en geneeskunst van de inboorlingen der Molukse eilanden.

Zij worden als geneesmiddel — zowel in- als uitwendig — tegen bepaalde ziekten gebruikt.

In de eerste plaats als braakmiddel. Zij wrijven op een ruwe steen een stukje akar-bahar - liefst van de witte soort - samen met de wortel van de ,,awar-awar", een plant behorende tot de Ficus veelal in heggen en verwaarloosde tuinen groeiend. Men lengt het mengsel aan met water en geeft dit de persoon te drinken, die bij ongeluk vergiftige vissen, krabben, kreeften en andere schadelijke conchyliën heeft gegeten.

Het uitbraken van die giftige stoffen zou, naar de inboorlingen beweren, dan onmiddellijk daarop geschieden.
In de tweede plaats als antidotum tegen de steek van dieren als de ikan sembilan, de pari, de ikan soeanggi, enz.

Een stukje zwarte akar-bahar en andere ingrediënten worden met water op een steen gewreven, waarna met het mengsel de wond flink wordt ingesmeerd en als het ware bepleisterd, terwijl men de patiënt dit water tevens te drinken geeft.

Verder wordt de akar-bahar met toevoeging van andere stoffen, zowel in- als uitwendig, aangewend bij apostemen en bloedzweren, en verschillende andere ziekten.

Verbrand en gepulveriseerd wordt zij dikwijls toegepast bij hardnekkige been- en voetwonden.

't Is niet de bedoeling al die ziekten en de verschillende geneeswijzen, waarbij akar-bahar wordt gebruikt, hier op te sommen.

Volstaan kan worden met de mededeling dat zij een ruime toepassing vindt in de Molukse pharmacie.

Maar wel is het zeer interessant iets naders te vernemen omtrent het ge-

bruik van akar-bahar-ringen en -banden.
Hiervoor wordt in de regel genomen de zwarte akar-bahar, n.l. de getakte dan wel de éénstelige.
Wordt zij met edele metalen gegarneerd dan gebruikt men daarvoor bijna nooit goud, doch ilefst zilver of „soeasa" (een mengsel van goud en koper), terwijl alléén de einden der ringen en banden daarmede worden beslagen.
De huid van de draagster of drager moet dan - volgens het volksgeloof - in onmiddellijke en gestadige aanraking komen met de blote akar-bahar, wil zo'n ring of band enig effect sorteren.
Veelal worden zij door mannen - zelden door vrouwen - gedragen in de vorm van polsringen en wel voornamelijk door zeevaarders en piraten o.a. uit Galéla, Tobelo, Djilolo en Misool (Ternate), Goram, Zuid-Wester- en Zuid-Ooster-eilanden (Banda en Ambon) en verder door de Boeginezen, Mandarezen, Soelanezen en de bewoners van Saleijer (Celebes) en ten slotte door de beruchte „lanoe's", de inboorlingen van Lanao (één der Zuidelijke eilanden van de Filippijnen), die in vroegere jaren de Molukse zeeën door roof en plundering verschrikkelijk onveilig maakten.
Het heet dan dat het gebruik dier ringen een middel is tegen toverijen en allerhande gevaren en onheilen op zee.
Doch voornamelijk schijnt door het dragen van dergelijke armbanden de sterkte en taaiheid van het lichaam te worden bevorderd, hetwelk m.i. wel zal berusten op transmigratie- en signaturenleer, zoals deze bij verschillende primitieve volken in zwang is. Immers is de structuur van deze „zeewortel" - vooral bij de zwarte soort, waarvan die ringen en banden in de regel worden gemaakt - hard, vast en taai, terwijl de plant zelve knoestig is.
Uit deze beknopte uiteenzetting betreffende het medicinaal gebruik van de akar-bahar bij de inboorlingen van de Molukse archipel, alwaar in zee - misschien meer dan elders - dit gewas in verschillende variëteiten wordt aangetroffen, zal men wel ontwaren dat deze plant sterk domineert in de volksartsenijen. 't Schijnt dat de natuur tegen de Molukse zeefauna, waar heel veel giftige en gevaarlijke vissoorten onder schuilen, de akar-bahar in het leven heeft geroepen om de inboorlingen dier streken bij rampen en onheilen op zee tegemoet te komen. En het is wel mogelijk dat de bevolking in de aanvang - vooral vissers en zeelieden - instinctief naar de voor de hand liggende akar-bahar grijpt om ze als remedie aan te wenden, evenals de dieren bij ziekte-gevallen ook instinctmatig naar bepaalde planten lopen om heil en genezing te zoeken.
Intussen is bij die pharmacie geen sprake van akar-bahar als middel tegen jicht of andere rheumatische aandoeningen.
En in aanmerking nemende dat de inboorlingen de akar-bahar in vele gevallen met gunstige resultaten toepassen alsook de ervaringen, welke zij in de loop der eeuwen met dit zeegewas hebben opgedaan, kan ik de thans heersende mening - vooral in de Europese samenleving - dat het gebruik van een akar-bahar pols- of armband - althans van de zwarte akar-bahar gemaakt - zou helpen tegen jicht en rheumatiek, moeilijk onderschrijven.
Er wordt beweerd - zoals ik dit in de aanvang van dit artikel heb gezegd - dat akar-bahar radium bevat.
Eén mijner kennissen - assistente bij de Röntgenologische afdeling van een ziekeninrichting - met wie ik het geval besprak, deelde mij mede dat bij genomen proeven met een stuk zwarte akar-bahar gebleken is, dat deze niet radio-actief is.
Bovendien wordt radium gebruikt ter bestrijding van rheumatiek.
Als door sommige mensen, die aan rheumathiek lijden, wordt beweerd dat zij genezen, althans verlichting gevoelen, door het dragen van die ringen en banden, dan zal zulks wel toeval zijn of het gevolg van auto-suggestie.
Om nu terug te komen op de berg-akar -bahar.

De bevolking - althans sommige ouden van dagen; het jongere geslacht weet er niet veel van af - spreekt met heel veel lof over deze akar-bahar-soort, waaraan zij verschillende geheimzinnige krachten en medicinale eigenschappen toekennen. Zij bevelen haar aan als een eminente remedie tegen soms moeilijk te genezen kwalen zoals b.v. neurasthenie.

Wij zeiden reeds, dat deze soort wordt gevonden in grotten en spelonken van het hooggebergte en dan nog zéér sporadisch.
Gewoonlijk bevindt zij zich in de nabijheid van de schelpen der „biagaroe's", een zeer groot tweeschalig weekdier (de „chama aspera"), waarvan de levende exemplaren nog veelvuldig in de Molukse zeeën worden aangetroffen.

Het feit dat men op de bergen aldaar nog sommige objecten uit de flora en fauna der zee vindt, zoals de akarbahar en de biagaroe, wijst ongetwijfeld òf op de bodemverheffing van het land boven het zee-niveau òf wel op de daling van de zeespiegel. Deze kwestie vormde steeds een twistappel voor natuuronderzoekers en geologen; de ene groep is voor de eerste en de andere voor de laatste stelling.
De akar-bahar-goenoeng is ietwat knoestig, voor het grootste gedeelte omhuld door een korst van steen- of mergelachtige substantie en is zwaarder van gewicht dan alle andere akarbahar-soorten.
O.i. zou dan ook deze in bergwortel veranderde „zeewortel" een interessant studie-object kunnen zijn voor de wetenschap.

*

Wij raadpleegden uiteraard ook wetenschappelijke bronnen en vonden o.a. in de Encyclopaedie van Ned. Indië het volgende:

AKAR BAHAR. Plexaura Antipathes de as van een poliep (Gorgoniadae), Maleis, Soendaas en Javaans mardjan, uit het Arabisch of Perzisch afgeleid, wordt gebruikt voor het vervaardigen van sieraden, in de Zuider en Oosterafdeling van Borneo, o.a. halskettingen, hartjes, kruisjes, horlogekettingen, kleerspelden, armringen, kinderarmringen, vingerringen, enz. (zie Dr. H. H. Juynboll, Catalogus van Borneo, I, p. 38,40,41,42,47).
Het wordt langs de kusten van Zuid-Borneo aangetroffen. Een soort ervan heet akar bahar beloesop. Deze heeft geen vertakkingen en wordt bijna alleen gebruikt tot vervaardiging van borstspelden, terwijl een andere soort, akar bahar poenjoean genaamd, fijn vertakt is en voornamelijk voor armbanden gebruikt wordt.
Wanneer men op een stukje van deze soort de vlam van een olielampje laat spelen, ontstaan er vlekjes.
Ook op Enggano maakt men armbanden van akar bahar (Giglioli in Int. Arch. f. Ethn. VI p. 129 en Fischer, Catalogus van de eilanden van Sumatra, p. 114.

Dezelfde voorwerpen als in Zuid-Borneo vervaardigt men in Banka van akar bahar (Fischer, o.c. p. 144-145).
In de Gajolanden wordt ook een halsketting van akar bahar vermeld. (Fischer, Catalogus van Atjeh, Gajo- en Alaslanden, p. 35), terwijl de greep van een in het Leidsch Ethn. Mus aanwezig zwaard van de Noordkust van Atjeh uit hetzelfde materiaal bestaat. (Fischer, o.c.p. 142).

*

Andere bronnen - eveneens berustend op exacte studie melden in het kort:
Akar bahar = zwart koraal,
waarvan o.a. armbanden, die tegen rheumatiek zouden helpen (!?!), vervaardigd worden.
Euplexaura antipathes L. (= **Cirripathes** sp.)

Fam.: Plexauridae.

Sectie: Holaxonia (met **hoornachtig** askelet). Onderorde: Gorgonaria (**schors** koralen). Orde: Octactinaria (kolonies van polypen, die **8 tentakels** hebben.) Klasse: Anthozoa (bloemdieren of **koraalpolypen.)** Stam: Guidaria (**netaldieren).** Afdeling: Coelenterata **(holtedieren.)** Onderrijk: Metazoa **(meercellige** dieren.)

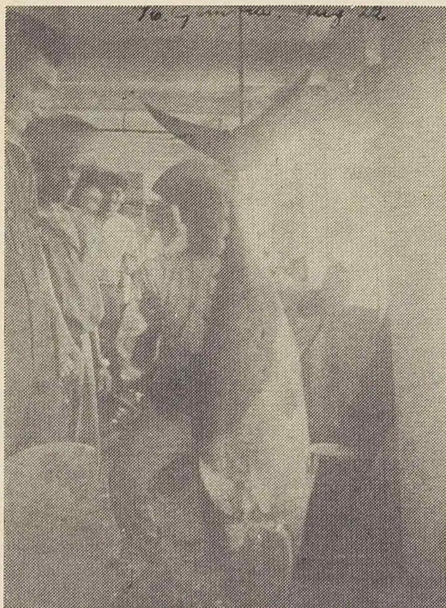
Letterlijk vertaald:

akar (Maleis) = wortel.
bahar (Arabisch) = zee.
akar-bahar = "zee-wortel"
een kolonie (van polypen) vormt de **hoogste individualiteitsgraad.** De polypen, de **persanen,** vormen een **lagere individualiteitsgraad.**

*

Tenslotte vroegen we ook de mening van dragers (-sters) van akar-bahar armbanden. De uiteenlopende opinies gaven deze commentaren:

VISSEN IN DE INDISCHE ZEE

Las bovengenoemd artikel (van A. A. Denninghof-Stelling) met belangstelling. Op de "Castor" van de Bebakening en Kustverlichting hadden we ook altijd veel succes met de sleeplijn. Het schip liep maar 6 mijl en deze vaart is ideaal voor dit werk. Omdat we meestal geen passagiers aan boord hadden konden we ook wel van onze koers afwijken om langs de rand van een bank te gaan varen. (Anders zo raar deze). Langs de banken zit de meeste vis, in volle zee vang je wel eens een enkele verdwaalde.
Onze lijn was wel zo'n 60 m lang en had aan het eind een sterke staaldraad en een haak van wel 4 mm dik staal. En om de haak dwarrelden lange stroken rood en wit katoen.
Op een keer kwam ik in Surabaja door de Chinese kamp en daar zag ik in een visartikelen-toko o.a. een mooie snoeklepel. Aan boord waren we er allemaal opgetogen over. Bovendien stond op de verpakking dat het ding "irresistible to all game-fishes" was, dus wat wil je meer. Een paar dagen later moesten we van Surabaja naar Makassar. Onze reis liep langs de Paternoster-eilanden en we zochten steeds het goede viswater met achter ons de snoeklepel. Vanaf de brug kon je hem zien glinsteren. Maar we vingen geen bal!
Na Makasser moesten we naar de Banggai-archipel (O-Celebes). Veel diep water, maar bij Benggai lag een lange uitgestrekte bank met circa 25 m. water. Onze gezagvoerder had trek in een vis en hij stelde voor: eerst een half uur met de snoeklepel, dan inhalen en de oude lijn met de lapjes. Je kon wedden voor een fles bier. Welnu, de snoeklepel werd een grote sof. En we hadden de lijn met de lapjes nog niet geheel uitgevierd of er hing al een knaap van een tengiri aan. Langzaamaan en binnen gehaald. Daarna vingen we er nog een, waarmee het bier naar de Ouwe ging. Het bewijs was geleverd.
Hoe wisten we dat we beet hadden? Wel, de brug liep door tot bijna het achterschip. Het eind van de lijn werd aan een tentstut op de brug vastgemaakt. Dan werd een bocht van die lijn met een stukje zeilgaren eveneens aan de stut vastgebonden en aan die bocht ook nog een leeg petroleumblik. Brak door het trekken van de vis het zeilgaren dan werd het lege blik met flink kabaal naar achteren getrokken. Een eenvoudige manier om te horen of je beet had. Dan ging de telegraaf op langzaam en de vangst werd geborgen. De hele bemanning profiteerde mee, natuurlijk. Maar de lekkerste vis, de rode kakap kon je er niet mee vangen, helaas. Die moesten met aas worden verschalkt, als je ten anker lag op een diepte van ca. 25 m. Het liefst bij koraalriffen en dan liefst nog als er een kali in zee liep. Ik herinner me o.a. Wahai op de N.-kust van Ceram. De mandoer van de stokers, een Madoerees, ving er daar 10 achter elkaar met de handlijn. Hij was een bijna mystiek visser. Anderen hadden met zo'n zelfde lijn en hetzelfde aas géén succes en ik heb nooit kunnen begrijpen waarom niet.

Si Kès

Van de inzender is het begeleidend briefje met zijn naam en adres reeds opgeruimd; wil hij ons nog even schrijven zodat wij hem de foto terug kunnen sturen?
In het algemeen alle lezers: ook al schrijft U onder pseudoniem, zet daaronder **altijd** Uw werkelijke naam en adres (dus op hetzelfde vel papier). Voorts: schrijf **altijd** achterop ingestuurde foto's Uw naam en adres. Begeleidende brieven ruimen wij altijd gauw op om onze correspondentieberg uit te dunnen! - Red.

WILLEM CHRISTIAAN LEIDELMEYER
EN
MARGIE SILVIA DONATA VAN DIJK

hebben de eer U mede namens wederzijdse ouders kennis te geven van hun voorgenomen huwelijk, waarvan de voltrekking zal plaatsvinden:
Op zaterdag 8 juli 1972 bij de Burgelijke Stand in Djakarta waarna de Kerkelijke inzegening volgt in de Kathedraal te Djakarta.

UTRECHT
DJAKARTA 8 juli 1972.

RECEPTIE van 19.00 tot 21.00 uur
GEBOUW: BALL ROOM HOTEL PARIPURNA, Djalan Hajam Wuruk 25-26, Djakarta.

Toekomstig adres: Marshall-laan 158, Utrecht, Nederland.

"OERIP SOEMOHARDJO"

Binnenkort verschijnt in de Moessonreeks een levensschets van generaal Oerip Soemohardjo van de hand van zijn weduwe. Oerip, een telg uit een prijaji-familie in Midden Java begon zijn carriere als officier in het KNIL en eindigde als chef-staf van de Indonesische strijdkrachten: een loopbaan op het snijpunt van twee werelden. De schets van het leven in een binnenplaats als Poerworedjo, waar Oerip geboren werd zal velen treffen: hier was de aanraking tussen Javanen en Nederlanders veel inniger en rijker dan in de grote steden mogelijk was. In zekere zin is dit boekje - dat overigens geen pretentie heeft - een aanvulling op het boek van Margono Djojohadikusumo "Herinneringen uit drie tijdperken"; het geeft een boeiend beeld van het leven van een Javaanse familie, sterk georienteerd op Nederland, maar nochtans "Indonesisch" zelfs in een tijdvak, dat dit woord nog nauwelijks in wetenschappelijke kring werd gebruikt, laat staan in de volksmond. De onbevangen wijze, waarop de schrijfster - in voortreffelijk Nederlands - het leven van haar man (en haarzelve) schetst zal velen met nog levendige herinnering aan het "oude Indië" sterk boeien - zoals het ons geboeid heeft.

J.H.R.

Een boek, zó recht-uit-het-hart geschreven, dat je met verbazing constateren moet dat het toch gaat om het leven van Europeanen en Aziaten met veel stroeve en pijnlijke wrijvingen, cumulerend in een definitief uit elkaar scheuren van twee volken die vier eeuwen samen leefden. Voor de schrijfster hebben echter geen "partijen" en "standpunten" het boek (en het leven!) bepaald, maar eerlijke mensen met het hart op de rechte plaats.
De Uitgeverij Tong Tong is er trots op, dit juweeltje in haar Moesson-serie te hebben mogen uitgeven.

T.R.

Vervolg "Akar Bahar" van pag. 7

a. "Baat het niet, het schaadt ook niet, ik ben liever zeker".
b. "Het bewijs dat er GEEN krachten in akar-bahar zitten tegen rheumatiek is oók nooit geleverd."
c. "Ik heb mijn leven lang geleefd met allerlei mensen die akar-bahar droegen, en weet dat deze gewoonte al van oudsher stamt. Ik waag het erop, ook al noemt men mij bijgelovig."
d. "Ik draag de akar-bahar armband als sieraad" (Hiertoe behoort o.a. ook Tjalie R. die er verder aan toevoegt: wie oude mensen heeft zien lijden onder rheumatiek, durft álles aan!)

H. M. LAPRÉ

Onze medewerker H. M. Lapré ("Konfrontatie" zie pag. 18) is niet alleen student in de psychologie, parapsychologie en filosofie met de bedoeling 'n graad of 'n akte te veroveren om dan later in 'n betrekking alle studiestof weer gerust te vergeten, hij werkt er nog steeds mee. Zoals ons uit Lapré's studies (en in gesprekken met hem) duidelijk geworden is, is dat zijn studiestof niet passief, maar zeer critisch beschouwd wordt. En zijn werk dus geen herhalen van „uit het hoofd geleerde lesjes" is.

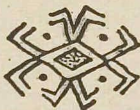
In Indië waren er al lang vóór de oorlog paedagogen en medici die meenden dat wat Freud vertelde over de (Europese) vrouw, per sé niet maatstafgevend was voor álle vrouwen in de wereld, en zéker niet t.a.v. de Indonesische of Indische vrouw. Lapré nu beschouwt veel stof op zijn studieterrein per sé niet als absoluut gezaghebbend, maar in correspondentie over vele onderwerpen in zijn rubriek "Konfrontatie" met onze lezers luistert hij aandachtig toe naar wat onze (oudere) lezers hem alzo te vertellen hebben uit eigen levenservaring.

Wij juichen dit bijzonder toe in Lapré. Nog té veel Indischgasten maken critiekloos "chapeau bas" voor veel wat er in Europa verkondigd en geschreven wordt. In geen enkel opzicht heeft op welk terrein ook de Westerling alle wijsheid in pacht - wat al blijkt uit vele rectificaties, verwerpingen of herroeping van stellingen die kort geleden nog verkóndigd werden als axiomatisch! Als de Westerling zélf zo critisch zijn kan, waarom kan de Man uit het Oosten dat dan niet?

In vele gevallen is de Indischman juist door zijn frisser kijk op de werkelijkheid (veel Westerlingen hebben echt alleen maar "boekenwijsheid", waardoor zij méér ge-"brainwashed" zijn dan ze beseffen!) gauwer in staat diepere waarheden te ontdekken. Dat is de reden waarom wij de lezer graag adviseren Lapré aan te schrijven als men zijn gedachten kan aanvullen of eventueel zelfs verwerpen.

Al zijn de meesten onzer aan het "toenggoe matih", dat zegt nog lang niet dat wij er helemaal uit zijn!

T.R.

HIDOEP TEROES!

TONG TONG 60.000

Incomplete lijst van stortingen in de maand April 1972.

A. L. M. Addens v. d. Watering 10,—; A. M. Abas-v.d. Smagt 10,—; C. L. Arnold 10,—; O. Bot Kneefel 10,—; F. J. Blok 15,—; L. H. Bouman 10,—; E. Boelens 12,98; B. V. Back 10,—; C. B. Buis 10,—; J. de Bruijn Sr. 10,—; A. M. Burg 10,—; P. A. Bieri 10,—; F. de Braal 10,—; N. de Bruijn 10,—; G. C. v. Benthem-Diest Lorjion 10,—; J. L. Th. Coldenhoff 10,—; S. Dorst 10,—; P. v. Drimmelen 10,—; K. S. v. Dalen v. Loon 10,—; J. Engels 10,—; C. v. Eechoud-Meere 10,—; M. Fischer-Schellenberg 10,—; L. C. F. de Graaff 25,—; P. A. da Graça 10,—; Mevr. v. Galen-Last 25,—; W. Hazenberg-Verbeet 10,—; W. C. Huffenreuter 5,—; H. van Hoeve 30,—; J. Hornung-Hajema 10,—; A. T. v. Haeften-Vis 20,—; Indo Comm. Center "De Soos" 500,—; G. L. de Jong 10,—; N. E. Johannes-Smith 10,—; B. K. Jacobs 10,—; M. H. S. Küh-Boskeljon 10,—; P. F. Kluin 10,— L. Kaulbach 12,50; H. S. J. Koudijs-Kempees 5,—; W. Korste 10,—; J. B. Loveriks 5,—; Ch. J. Lantinga-Lastdrager 10,—; C. E. v. Luyn-Lammeree 10,—; J. F. W. A. Lange 15,—; L. B. Lawalata 25,—; H. M. v. d. Made-Klein 125,—; Ch. W. G. Mekern 10,35; B. M. Naberman 2,50; N.N. 7,—; T. Nauta-Meertens 10,—; N.N. 2,25; A. H. Overdijkink 10,—; G. J. K. Pesch 10,—; L. C. A. Pechler-Gouyn 10,—; Mevr. Pöttger ten Voorden 10,—; Mevr. Peret 10,—; S. A. Roosenburg 50,—; H. P. Soeting 10,—; C. W. Saltzmann-Klaassen 10,—; W. Simon 10,—; The Tik Tjhiang 10,—; A. Vermeulen 25,—; C. J. G. de Vries-Voerman 20,—; A. van Wijk 10,—.

Totaal per 1 mei f 48.177,30

Hulp voor Chris Simon

Het kleine kamertje waar Chris Simon zijn "inpakkerij voor Indonesië" bedrijft, raakt weer vol. Goede gaven stromen geregeld binnen en er is voldoende voor vele paketten naar mensen in nood.

Wat drastisch aanvulling behoeft is echter het porto-fonds van Chris, want U begrijpt die zendingen kosten geld. Voor wie geen kleren of andere nuttige zaken te geven heeft, maar beslist wat wil doen: stort wat op het rekeningnummer van Chris Simon, Cantatestraat 102, Nijmegen. Noteert U: 817791 Stichting Bondsspaarbank, Nijmegen.

Elk bedrag oké, alle beetjes helpen!

NB. U kunt natuurlijk ook via Tong Tong overmaken, maar vermeldt U dan wel: bestemd voor Chris. Dank.

Kurkdjian en andere namen

Vic Boldy (ex-PHS), "down under" in Australië, begint wat te vertellen van Kurkdjian, de Armenische fotograaf in het Oude Indië wiens naam op talloze uitmuntende foto's prijkt van personen en taferelen. En al pratend raakt Vic aan het praten over duizend-en-één mensen en dingen die hij maar al te goed gekend - en geliefd - heeft. En velen onzer mét hem!

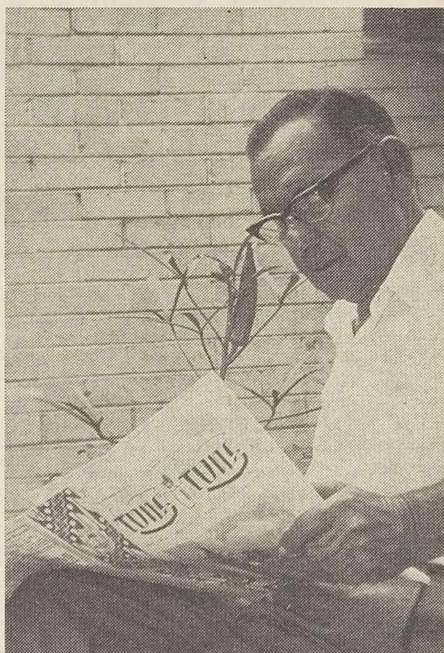
Ik heb de oude heer Kurkdjian nog gekend en kwam hij 2 x per week theedrinken. (Mama had toen nog een SAMOVAR uit Perzië meegenomen). Wij hadden toen 't Hotel SARKIES, Embong Malang (Soerabaia) en de staldeur of Achterdeur van het Atelier van Kurkdjian kwam uit tegenover 't Hotel en zo kwam hij dan elke Woensdag en Zondag naar ons huis naast 't Hotel, en vertelde de mooiste Perzische en Armenische verhalen. Ikzelf kan nog heel goed Armenisch spreken.

Zeer veel dank voor 't plaatsen van de oproep in de Tong Tong en heb een buitengewone reactie er op gehad. Minstens 1 van onze buren, een klasgenoot, nog van 3 anderen (klasgenoten) meisjes 1916/1919, nog van 2 andere schoolsobats en de hele familie Boldy (nu verspreid over Holland en America). 4 families nu, getrouwd en kinderen van de Broer van mijn vader. Heb ik wel bijna 20 jaren hierop gewacht en voel me erg dom door toen ik in Holland was, dit niet eerder te hebben gedaan. Ik heb erg veel spijt, en nu krijg ik brief op brief + foto's, van familie, die ik niet eens meer zou herkennen. Nog 100 x Banjak Trima Kassi! Je ziet weer Tjalie, allemaal Toeroenan van Ned. Indië en allemaal goed terechtgekomen, in Holland en Amerika. In heel Australië ben ik de enige Boldy en hier in Perth zijn heel weinig Armeniërs.

Er is, geloof ik, een fout geslopen in de namen van de Hotels in Indië. Ik denk niet, dat ik Buitenzorg heb genoemd (voor Hotel Beau Séjour). Hotel Beau Sejour is in Lembang, 2 minuten af van Grand Hotel. Mijn vader beheerde dit Hotel vanaf ± September 1911 tot ± eind 1913, want toen gingen we naar Hotel Sarkies om te beheren terwijl de Hr. Sarkies en familie met verlof naar Holland ging, dus nog vóór 't begin van de 1ste wereldoorlog. Ik zou erg blij zijn, als ik een foto van dit Hotel zou kunnen hebben en Hotel Homann (Bandoeng, 1912/1920). Aan Hotel Beau Sejour heb ik de prettigste herinneringen overgehouden. In 1912 was ik net 9 en waren mijn broer Nico en ik in de kost bij de familie Van Haelen, Tjitjendoweg (schuin tegenover de beroemde Kininefabriek). De Beste Kinine ter wereld, en elke week gingen we met de Kahar Ballon naar boven, 4500 voet (3 paarden)) bespannen, en halfweg bij Paal 5 stoppen bij de grote Warong om van paarden te verwisselen.

Niet vergeten Tjihampelas (zwemmen en Dago-waterval). Voor kinderen van tòèn, was Lembang een zalig oord. We hadden in 't Hotel 2 Tennisbanen (en leerde toen al tennissen) mijn lievelingssport + later Hockey, BVC waar ik al lid van was sinds 1919. 2 visvijvers, 1 grote groenten en aardappeltuin en grote bloementuin, met de beeldigste bloemen. Pa Eppèng was erg oud, maar kras en Ma's lievelings toekang kebon.

TIRTA, was onze Handyman. Hij kon alles, zelfs bouwen, verven en "maintenance".

Vic Boldy in Perth zit nog steeds het liefst in het zonnetje......en mét Tong Tong!

ENNèM was een jonge chauffeur van mijn Tante en Oom, die toen een **Ketella** fabriek hadden, tegenover 't Grand Hotel. Hij reed toen ongeveer eind 1912 de (Pic-Pic) Piccard Pictet de eerste Zwitserse auto die van Bandoeng naar Lembang reed. (zonder water koken). Toen een prestatie en heb dikwijls in die Pic-Pic gereden. Hier in Australië (zelfs in onze Veteran Catclub) kent niemand dat merk. Van de weinige Europeanen in Lembang kon ik me nog goed herinneren, de familie Ursone (melk van Ursone) waar wij veel gingen vissen. Prachtige Melkerij met Friese koeien en kreeg Ma, altijd de heerlijkste room, die de oude Hr. Ursone mij steeds meegaf na 't spelen. Fam. Tremblett uit Zuid-Afrika met hun 2 beeldige Hazewindhonden, die altijd met ons meeliepen. Dan de fam. Botha, Transvaalse Boer en speelden we dikwijls met zijn zoon Johnnie. En dikwijls zo maar voor de lol liepen we naar 't graf van Junghuhn, de eerste Kina navorser en plantkundige, of naar Tjiater of Djajagiri, op de hellingen van de Tangkoeban Prahoe. Heerlijk spelen in de ketella tuinen en onder de Kinabomen, etc. etc. Zo zie je nu Tjalie, waarom ik verlang naar een foto van ons oude Hotel Beauséjour, Telefoon Lembang 14.

Ik kan me nog vele oude voetballers herinneren. Een van de beste was Willy Galstaun een neef van ons en heb ik van hem al leren voetballen met zo'n bal met alles erin en met touwtjes omwonden in de straten van Soerabaia 1914/1915, Embong Woengoe, Embong Malang, Embong Trengoelie, Embong Sawo, etc. Please excuse this quick scribble Tjalie, maar opeens ben ik in deze stemming gekomen, als ik aan tempo doeloe denk en aan de heerlijke jeugd daar, buiten in de natuur. Ik kan me ook nog herinneren begin 1912, toen Mevrouw Vanderbilt (millionaire) en haar dochter voor 3 dagen zouden komen logeren, vanuit Hotel Homan, om naar de Krater van de Tangkoeban Prahoe te gaan en op 'n morgen met nog 20 andere gasten van 't Hotel en mijn Vader en Moeder, op verzoek van Mevr. Vanderbilt. Alle dames per tandoe en wij anderen te voet en te paard. Jammer, dat die foto weg is. (Ja, waarom moesten de Jappen komen!) Op die foto zag je de hele stoet + dragers en allen, die meegingen. Het was een heerlijke dag. Onvergetelijke Herinneringen, de 3 dagen werden 1 maand, omdat Mevr. Vanderbilt verliefd werd op mijn broer Bob, toen net 5 jaren oud, prachtige ogen en lang haar tot de schouders; hij was altijd de lieveling van de logees. Ik heb het afscheid nog meegemaakt Tjalie en wilde Mevr. Vanderbilt Bob meenemen naar Amerika en hem de beste opvoeding geven (10 jaren). Mijn Vader durfde geen beslissing te nemen, maar Mama wilde niet, voor geen geld ter wereld. Wij hebben nog jaren lang steeds een Kerstgroet uit America ontvangen, waar we ook zaten, tot dat zij overleed. Ze was een bijzondere vrouw en had een beeldige dochter. Ik zie ze nog voor me. Anyhow, just one of those things, ships that pass in the night, en nu zit ik hier en Bob zit in Den Haag. Maar mijn gedachten gaan steeds naar de blauwe bergen en ondernemingen en de prachtige natuur.

Mag ik hierbij alle Tong Tong-lezers hartelijk bedanken voor de spontane reactie op mijn verzoek om Hotelfoto's en later ook naar namen van klasgenoten en kennissen, vrienden uit mijn schooltijd.

Nu ik toch aan 't schrijven ben, 't volgende. Heb jij, toen jij op de PHS ging, ook de volgenden gekend. Ik zie al hun gezichten nog even duidelijk voor me, Tjalie.

Mr. Keen, Steenaardt, Tekenen; Mej. de Graaf, Engels, Hr. de Jel, Engels, Mr. Merxz (Duits)), Ymker, Cobet, Algebra en Meetkunde, Juff. Timmermans (Nederlands) Mr. de Vries (Frans) Juff. Engles (Plant- en Dierkunde), Broekhuizen (loepa), maar gezicht tida loepa. De namen van de amanuensis en de Geschiedenisleraar ben ik vergeten (vul aan als je kan). Ook kan ik me herinneren, dat op 6 dec. 1919 ik aan Hr. Keen vroeg of ik een halve dag vrij kon nemen, n.l. om Ross-Smith te verwelkomen, die van Londen naar Australië vloog (Daily Mail price 10.00 pond. Hij gaf het prompt en kreeg de hele school ook vrij en 't gekste was dat de auto's met de Galestins en de Galstaunes en Johannesen net vertrokken waren; en ik niet meer naar Tjilihtan kon. Ik heb toen een moeilijke beslissing moeten nemen. We hadden toen een groot Pension op Kebon Sirih (Parapattan) bij de klok. We wisten volgens bericht, dat hij Banka gepasseerd was en toen uitrekenen. Heb een half uur op 't achtererf gestaan en bijna een half uur op 't voorerf, en wilde 't bijna opgeven, toen ik 't geronk van de Rolls Royce Motoren hoorde en ben naar 't achtererf gerend en wat een beloning: 1 minuut later vloog laag over ons pension de Vickers Vmy Rolls bomber. Ik ben de letters onder de vleugels niet vergeten, G.E.A.O.U. In diezelfde tijd in 1920 kwam ook de Fransman Etienne Poulet, die rondvluchten maakte over Batavia. Ikzelf heb in 1924 op Makassar (Celebes) met Hettling gevlogen, de Duitse Oorlogsvlieger, (looping the loop en feuille morte) 25 minuten! Ik werkte toen in Hotel Oranje op Makassar bij een oom van mij en omdat hij mij niets rekende, heb ik Hettling 25% reductie gegeven op zijn Hotelrekening.

Ja Tjalie, dat was Tempo Doeloe. Ik kan niet eindigen alvorens enige onvergetelijke namen van de eerste filmsterren te noemen. Ik ken nog heel veel namen uit mijn hoofd,

maar de volgende waren mijn eerste favorieten.

De bioscopen Vardon Biograph en Johannes Biograph, genoemd naar 2 Armeniërs en daar hadden wij altijd vrije toegang. Deze 2 bioscopen (zinken dak, gewoon begane grond als vloer en kon je nog achter 't scherm) 5 cent naar de film kijken!

Mijn eerste films ± 1912, Bandoeng Elita Biograph van de Hr. Johannes, Slachterij en Hoefsmederij, Aloon-Aloon, waarvan ik mij het volgende voorval herinner. Het droevige nieuws, bij 't onderbreken van de voorstelling om ± 8.30: De Titanic is gezonken op haar 1ste reis, tegen een ijsberg. De onzinkbare Titanic, 4 schoorstenen. + Films van Sarah Bernard, Henry Porter, Asta Nielsen (Zweden), Max Linder.

1913/14/15 Mary Pickford, Douglas Fairbanks, Billy Ritchie, Charlie Chaplin, Snub Pollard, de laatste komieken van toen Chester Conklin, Harold Lloyd (Keystone cops).

1916/17/18 te Batavia de volgende favorieten:

Cowboys.

Mijn lievelings Cowboy is altijd geweest Harry Carey, die in april 1947 overleed. Ik las dit in de Sydney Morning Herald in Sydney-Australië.

Ik kwam in Sydney aan per Dakota 9 april 1947. De volgende Cowboys zijn Tom Mix, Ken Maynard, Art Accord, William S. Hart, Charles Starrett, Antonio Moreno, Gary Cooper, Buffalo Bill, Charles Rickford, Elmo Lincoln, William Farnum, Leo Carillo, John Wayne, Hoot Gibson, Buck Jones, Tom Mc. Kay, Jack Hall, etc.

Actrices. Allemaal 1916 tot 1925.

Serie film. Pearl White (Londens Meisie) die alle stunts zelf deed en op 't laatste moment altijd gered werd.

The Broken Coin, het geheimzinnige telefoonbericht (The Voice on the Wire.)

The Perils of Pauline. (Pearl White en William Duncan). Francis Bushman (Pin-up van alle meisjes) partner met Beverly Baine. Francis Ford, Warner Oland (Charlie Chan). Jack Warren Kerrigan, King Baggat, Wallace Radlew Ayres, The Marx Brothers, Al Jolson, John Boles, Charles Farrell, Douglas Fairbanks, Lon Chaney, George Arless, Ramon Navarro, Rod la Rocque, Walter Huston, Adolphe Menjou, Wallace Beery, Hobart Bosworth, Ronald Colman, Richard Barthelmess, Leslie Howard, Nelson Eddy, John Gilbert. Bebe Daniels, Carmel Meyers, Renée adorée, Gloria Swanson, Anna Q. Nilsson, Marie Prevost, Mabel Normand, Marie Dressler, Greta Garbo, Marlene Dietrich, Myrna Loy, Joan Blondell, Clara Kimball Young, Janet Gayner en Charles Farrell in 7th Heaven onvergetelijke laatste silent film in 1928.

Kay Francis, Pola Negri, Clara Bow, Lily Danita, Mary Astor, Jean Harlow, Mae West, Mollie King (Triangle Films) Mary Miles Minter, Dolores Del Rio, Hedy la Mar, Blanche Sweet, die dikwijls met Harry Carey optrad, Alice White, Lilian Gish en Dorothy Gish, Shirley Temple, Lupe Velez, Nita Naldi, enz.

Eigenaardig, dat ik al deze namen nog ken en soms kom ik er nog wel op meer, maar nu genoeg en noem ik alleen nog mijn beste sobat en actor Eddie Polo (prachtkerel).

VIC BOLDY

DE WREEDAARDS

In het nummer van 24 april jl. van het weekblad TIME was het omslagartikel gewijd aan "Bende-oorlogen", "Het Hoe en Waarom bij Moord". Het spreekt vanzelf dat het ging over moord en doodslag in de Ver. Staten, Hoofdzakelijk werd aandacht gewijd aan de Mafia en de koelbloedigheid en brutaliteit waarmee deze benden de misdaad wisten te organiseren en exploiteren tartten de verbeelding. Een algemeen cijfer: in 1970 bedroeg het totaal aantal gevallen misdadige manslag 16.000 of 33 gevallen elke 33 minuten!

Ook al hebben we lang in de V.S. geleefd en denken nog steeds met sympathie en welbehagen aan dit land terug, het TIME-artikel dwong toch tot nadenken. Was het after all dan toch niet beter in het veilige Holland dan "aan de overkant"?

In dezelfde week verscheen echter in de "Haagse Courant" een artikel waar kalm uit de doeken werd gedaan dat ook in Nederland de toename van misdadigheid te denken gaf. Van 1970 tot 1971 is hier het aantal misdrijven gestegen van 226.000 tot 308.000 (een stijging van 16 %). Even verder terugkijkend vinden wij dat de misdadigheid sinds 1966 gestegen blijkt met 67%, en nóg wat verder: dat die stijging sinds 1961 126% bedraagt. Zelfs al wordt de bevolkingsgroei ingecalculeerd, dan blijkt de criminaliteit in vijf jaar met 57% en in tien jaar dubbel zo groot te zijn toegenomen.

In hetzelfde nummer van TIME werd melding gemaakt van een in Frankrijk verschenen boek en ook een film, waarin de wreedheden uit de doeken werden gedaan, begaan door het Franse leger in de strijd tegen Algerije. Nu zijn zelfs de Franse culturelen veel gewend. Denk maar eens aan de leutige verhalen van Marquis de Sade, of aan de Parijse Grand Guignol! Maar na het zien van deze film waren de critici "verpletterd, sprakeloos, onpasselijk naar lijf en ziel", om maar enkele verklaringen te noemen van beroemde recensenten als Jean Blanchais en De Turenne. Gedurende het vertonen van de film zat het publiek verlamd en verbijsterd, terwijl af en toe ook kreten van "Smeerlap!" weerklonken. De grootste woede was gereserveerd voor filmfragmenten, waarin regeringsfunctionarissen zalvende toespraken hielden of mooie leugens verkondigden. Ik herhaal: "De moderne beschaving is een **praat**-beschaving, waar men van de harde feiten niets af weet.

Het wachten is in Nederland nog op het vertonen **voor de televisie** van zulke Franse gruwel-films. Want wat het "harde" Amerika en Frankrijk nooit "aandurfden": het voor de TV brengen van smeerlapperijen, daar is Holland glorieus in vóórgegaan. En als deze films hier draaien, dan zullen we allemaal tegelijkertijd geshockeerd en farizeïsch roepen: "Huuu! Zulke dingen doen we in Holland niet!"......tot er uit Indonesië getuigenissen komen van soortgelijke wreedheden tijdens de politionele acties. Want die zijn er **betoel** geweest!

U weet nochtans wel: dan zullen we weer andere terreinen opscharrelen, waarin wij kunnen afgeven op de slechte buitenlanders, maar waarin wijzelf vrijuit gaan. Althans voorlopig...... elk mens wordt altijd **langzaam** wijs.

Wij zijn misschien geen spat slechter dan andere volken, maar per sé ook geen spat beter!

T.R.

BAGAN SI API API (II)

Nu iets heel anders over deze haven deze wel zeer bijzondere haven. Bagan ligt, zoals gezegd aan de monding van de Rokan rivier, één der grootste rivieren van Sumatra.

Voor Bagan ligt een brede slikbank, die zich meer en meer uitbreidde. Het gevolg was, dat de toegang tot de haven Bagan steeds moeilijker werd. Niet alleen, dat de schepen, die meestal geen grotere snelheid konden ontwikkelen dan een mijl of 10/12 zowel bij in- als uitlopend water voor anker dienden te gaan, omdat zij niet tegen de stroom konden opvaren, doch bovendien waren zij bij uitlopend water verplicht buiten de haven ten anker te gaan, omdat de toegang tot de haven te weinig diepgang bood, om zelfs scheepjes met niet meer dan een 3 m. diepgang de kans te geven binnen te varen. Men diende dus vaak het gunstige tij voor binnen varen af te wachten. Begrijpelijk, dat een kapitein van 'n schip ook bij vertrek van deze haven met deze zeer grote moeilijkheid rekening diende te houden.

Doch niet alleen voor kustvaarders en andere zeeschepen werden deze moeilijkheden steeds groter en groter, ook de eigenaren van de vele chinese jonken nodig voor de trassi visserij ondervonden last, veel last van de steeds toenemende aanslibbing van de bank. Al vrij snel, nadat de ebstroom inzette kwam de bank droog te liggen, terwijl op de ligplaats der jonken, betrekkelijk beperkt door het grote aantal, deze jonken droog kwamen te liggen, hetgeen voor het behoud van de kostbare houten scheepjes eveneens een zeer belangrijk punt van overdenking was voor de chinese eigenaren.

Het gevolg van een en ander was, dat een "trek" ontstond van chinese belanghebbenden in de visserij van Bagang Si Api Api naar het eiland Barkey. slechts een goede mijl voor Bagan gelegen in dieper water, waar men geen enkel moment tijdens in- of uitlopend water hinder ondervond van de hierboven genoemde "bank-nadelen". Steeds meer chinezen vestigden zich daar waardoor het n.m-m. helemaal niet uitgesloten is, dat mettertijd Bagan Si Api Api geheel en al zal zijn overgebracht naar het eiland Barkey.

Ik zeg dit zo, doch deze verplaatsingen zullen zich in een archipel als Indonesia wel eens meer voordoen. Hetzelfde wat met Bagan zal gebeuren, zie ik in de verre toekomst ook voor Pontianak in West Borneo. Deze plaats ligt aan een ondiepe rivier-monding, waar ook slechts schepen met geringe diepgang binnen kunnen varen. Slechts een luttel aantal mijlen van deze haven verwijderd ligt een prachtige baai, waar zoveel water staat, dat vrijwel ieder Oceaanschip er kan komen. Is het niet begrijpelijk, dat ook dit in de toekomst zal plaatsvinden. De baai, welke ik hierbij op het oog heb is de "Padang-Tikar-baai", nu waarschijnlijk nog uitsluitend een uitvoerbaai voor wat hout en de ter plaatse in grote hoeveelheden door Chinezen bereide houtskool.

U weet nu waar Bagan Si Api Api ligt, doch het is toch ook wel interessant te weten hoe 'n bijzondere plaats deze, ik mag wel zeggen chinese, nederzetting in Indonesie inneemt.

In mijn tijd trof men in geheel Indonesië Chinezen aan, Chinezen echter, die nimmer China hadden gezien. De Bagan-Chinezen in Bagan konden zich echter grotendeels op de borst slaan door met trots te kunnen zeggen, "dat zij rechtstreeks uit China kwamen". Import vanuit China, meestentijds via Singapore. Kustvaarders uit de Straits, doch ook wel chinese kleine schepen rechtstreeks van dat land brachten regelmatig nieuwelingen aan, terwijl van de reeds gevestigde lieden verscheidenen eens een keertje teruggingen naar het geboorteland voor het bezoeken van familie-leden, om daarna natuurlijk weer terug te keren.

De samenleving werd ook niet vergeten, vandaar dat de scheepjes zonder mankeren jeugdige "chinezinnen" aan brachten en na enkele maanden ook weder mee terugnamen, voor zover zij ter plaatse geen huwelijk pleegden. Ik kan niet anders zeggen dan dat deze chinese gemeenschap tegenover de andere rassen zeer gastvrij was, zo gastvrij zelfs, dat je wel eens moeite deed ongemerkt Bagan in te komen, teneinde een uitnodiging voor een copieus diner met Goerami in gembersaus of andere heerlijke chinese gerechten voor een keer te ontlopen.

Kennismaken met "opium-schuiven" was daar zonder gevaar. Het werd je, als een chinese relatie je mocht altijd aangeboden. De eerste kennismaking was niet alleen onderhevig aan enig ceremonieel, doch ook zeer grappig. De relatie organiseerde de opium-party. Na binnenkomst vleide je je neer op een matje, waarna, meestal een jeugdige chinese, je de gevulde pijp aanbood. Was de pijp na enige tijd

TRASI

Indisch condiment, sterk "adellijk" van geur, dat onontbeerlijk geacht wordt bij de bereiding ener echte rijsttafel (zie RIJSTTAFEL).

De belangrijkste soort is de trasi-oedang, die uit garnalen (oedang rebon (Batav. Mal.) en, in mindere qualiteit, uit garnalen-larven (van oedang djambret) gemaakt wordt op de in het artikel OEDANG beschrevene wijze; de trasi rebon is bruinrood, de trasi djambret paars-grauw van kleur.

Behalve deze vrij dure garnalen-trasi (die bijv. nooit in sambel gorèng kan ontbreken), worden er ook goedkope trasi's uit vis gemaakt.

Dit is de trasi-ikan, een deeg, dat langs de Rembangse kust en in het Krawangse uit kleine visjes (resp. uit selar gatel en ikan teri) gemaakt wordt, alsmede de trasi melaka, welke meestal van Palembang wordt aangevoerd, en geelgrijs van kleur is.

Een plantaardige trasi, de trasi poetjoeng (betong) wordt, o.a. in Patjitan, gemaakt uit zaad van Pangium (zie PANGEI) vermengd met verschillende specerijen.

Literatuur: A. G. Vorderman, Analecta op bromatologisch gebied III, in Gen. Tijdschr. v. N. Indië. XXXIX (1899).

Het dagelijkse uithangen van de visnetten in Bagan Si Api Api.

Aan het werk op een van de vele visdroogplaatsen voor de trassibereiding.

ledig dan werd deze onmiddellijk weer door dezelfde schone gevuld. Het is waarschijnlijk met dit opium schuiven net als met andere dingen waaraan je verslaafd kunt raken, zoals drinken, roken en tegenwoordig drugs, want na zo'n eerste opium introductie merk je niets, vind je het veelal ook niet iets om te herhalen, misschien alleen wel om weer eens door zo'n lieftallige chinese te worden verzorgd, maar neen, na de eerste maal heb ik het nimmer meer herhaald. Meestentijds geeft de chinees, die je tot zo'n feest heeft uitgenodigd de pijp waarmede de kennismaking plaatsvond cadeau, en waar zulks vaak een kostbaar requisiet is, blijft dit een leuk aandenken voor hen, die in hun leven ook eens opium hebben geschoven en Bagan hebben bezocht.

Dit wat Bagan betreft. Dicht erbij, misschien een 10 mijlen langs de kust in noordelijke richting ligt nog een zeer interessant gebied, nl. het gebied van de Koeboe-rivier. Zoek maar niet op de kaart, want daar vindt U deze rivier vast niet op.

Dit is echter een gebied waar een bijzonder soort mensen wonen, de koeboe's, een klein soort mensen, levende langs dit riviertje, bestaande van visvangst en ook zeer merkwaardig vaak huizende in de langs de rivier staande bomen. Niet, dat deze zo groot van omvang zijn, dat je er een woning in kunt uithakken, maar men bouwt enkele meters boven de grond om de stammen heen een uiterst primitief woonverblijf.

Van Seventer

Een vrouw uit vissen

Semarang, met z'n druk vertier en genoegens, is een handelsstad als zovele andere aan de Java-Zee.
Het had toen nog geen haven, maar toch was het gezellig, om naar het uit- en terugvaren te kijken van de vele sleepboten.
Het strandje, dat het land met de zee verbindt, bood geen mogelijkheid tot een gezellige duik in zee, vanwege de hevige branding. De pier echter, die zich een kilometer ver in zee uitstrekte was een waar dorado voor inheemse vissers, die daar dan ook naar hartelust de vissport beoefenden met hun werp- en vangnetten, die, bij het ophalen wemelden van vingerlange witte garnalen en vissen. Tegen een zacht prijsje kon je ze ook kopen, om ze thuis - asem garem - te gorèngen.
Op een middag kregen ook wij zin in een uitstapje naar het strand. In twee demmo's lieten we - t.w. mijn kinderen, enige vrienden en ik - ons naar de kust rijden. Daar aangekomen, renden ze de enige Chin. toko binnen en zochten zich een goede hengel uit. Ook ik kreeg er één in mijn handen gedrukt. Zo gewapend gingen we pierwaarts. We kochten van de vissers een mandje garnalen, zochten de kleinsten uit en sloegen die aan de haak.
Ik vond een vrij en droog vlondertje, spreidde een servet uit en zat - vanwege de hitte - weldra gezellig te soezen, met de hengel in het water. Mijn kinderen en vrienden waren spoorloos; die zochten hun heil elders.
Net, dat ik uit verveling amper in slaap viel, hoorde ik achter mij een vreemde stem. Ik schrok hevig, was meteen klaarwakker, draaide me een kwartslag om en keek in de ogen van een ietwat geestelijk gestoorde. Allerlei gedachten dwarrelden door mijn hoofd, o.a. dat hij kwaad in de zin had en mij in het water wilde duwen. Dit deed me opspringen en mijn hart een roffel slaan, want ik was en ben de zwemkunst niet meester.
Maar gelukkig, het heertje was die middag buitengewoon kalm en rustig. Vroeg mij, of ik nog niets gevangen had en ried mij aan, mijn hengel de andere kant uit te gooien, want het was de dag van Mohammed, zei hij. Inderdaad, het was vrijdagmiddag.
Sceptisch voldeed ik aan zijn verzoek en ja waarachtig, na een minuut werd mij bijna de hengel uit de hand gerukt. Ik haalde op en aan de haak bengelde een kanjer van een vis. De kinderen, die zich in die tussentijd ook meester gemaakt hadden van een vlonder, riepen op plm. 500 m afstand: "Moes heeft beet, Moes heeft beet!" en renden naar me toe. Wat de man het hazenpad deed kiezen, zeer tot mijn vreugde, want ik vond hem griezelig. Na nog enige mooie garnalen van de vissers gekocht te hebben gingen we voldaan naar huis. Dit was dan ons laatste avontuurtje aan zee.

Si Boeloes

*

Noot van de redaktie:
Misschien denken sommige lezers: is dát nou een vissende vrouw? Nee, het staat er duidelijk: "Een vrouw uit vissen", d.w.z.: **Ze gaan uit** (vissen o.a.). Want vrouwen hebben een heel eigen manier om een dag "met vissen door te brengen", terwijl die onverslaanbare mannen alleen maar koppig hun dobber kunnen beloeren en niets anders meemaken. Bedenk goed: een vrouw is een heel ander soort wezen (and very, very adorable at that!) als een man, en zij beleven hun vis- of jachtavonturen héél anders.
Ik las een keer een verhaal van een vrouw die met haar man mee was gegaan op jacht. En ze deed me toch een verhaal van allerlei insecten en grotere beesten die naar de stormking in de tent kwamen vliegen! Daar heb ik me een ongeluk om gelachen! Maar jagende vrouwen (en vissende vrouwen) heb ik óók gekend. Die ontzagwekkende tochten maakten in het spoor van hun man (zonder op te geven), dwars door rawa en koesoet-koesoet heen. Alleen wilden ze nooit op het portretje staan zo met die soldatenbroek vol modder en dóórgeblubberd van top tot teen. Heeft niemand daar een ervaring mee gehad? - T.R.

OPROEP
Radio-Amateurs uit voorm. Ned-Indië, bezoekt 1 juli a.s. tijdens de Pasar-Malam in Den Haag, onze **PK-Reunie.**
Inl.: Clem. A. le Cotey
Vlierstraat 590, Enschede.

BELEVENISSEN VAN EEN RECHTER IN VOORMALIG NEDERLANDS-OOST-INDIE (III)

DOOR MR. M. J. A. OOSTWOUD-WIJDENES

Westers perfectionisme en formalisme geschikt voor Indië?

Die leken soms alleen maar komiek inplaats van geschikt voor een samenleving, die voor meer dan 90 % uit inheemsen bestond, waarvan een groot deel naar ons begrip nog zo uiterst primitief was. Op een tocht door het eiland Semaoe, gelegen vóór de vissebek van het eiland Timor, maakten eens drie europese ambtenaren in gezelschap van de Radja van Koepang met gevolg in 1930 kennis met een volkje van nog heel beperkte ontwikkeling, nog geen uur varen van de gewestelijke hoofdplaats af. Ze konden, die Semaoeërs, boven het getal 10 moeilijk tellen en rekenen; hadden weinig begrip van gewicht en verdeelden ook grappig volgens de gewichtigheid-van-personen een aantal klappernoten, toen hun werd verzocht om die **gelijkelijk** onder de Radja, zijn Rijksbestierders, een tolk, een Bestuursambtenaar, een politieopziener en een rechter te verdelen. Onder andere dachten ze ook, dat de nacht véél langer duurde (ofschoon niet ver van de evenaar af), dan de dag en wel omdat de zon 's nachts door de dichte aardmassa heen moest dringen om telkens weer in het oosten de luchtige hemelreis te kunnen beginnen. En een stevige man van de Hèlong-stam, die eenzaam ongeveer midden op het eiland woonde, in een kurkdroge streek van voornamelijk koraal-erosiezand, had als 'huis' (met alleen een achterwandje) een dakje van lontar-blad op zes boomtakken als paaltjes. De woning stond op een oppervlakte van krap-aan 2 bij 2 meter! Het voltrekt énige bezit van de man bestond uit de doek, die hij om de lendenen droeg, verder uit een kistje, waarin een goede sarong en wit baadje als 'feest'-dracht, een slaapmat, een pan, een dikke, holle bamboe als watervat, een patjoel (spade) en zijn mes. Ziedaar **álles!** Maar zijn landgoed had geen grenzen en zon had hij dagelijks. Hij leefde van door hem in de schrale grond tussen koraal-pieken in geplante maïs en lombok, en won, ook voor ruilmiddel, zelf zout uit zeewater. Dat moest hij een kwartier-lopen vér in zijn bamboekoker telkens halen en dan liet hij het in de zon verdampen in open tridacna-schelphelften. Tientallen daarvan vormden, vanuit de verte gezien, een blinkend-wit 'bloemen'-veld. Voor zoet water moest hij een vol uur vér lopen!

Wanneer zo'n povere sterveling als justitiabele gedacht wordt in de sfeer van het voor hem geldende Rechtsregelement der Buitengewesten, dan is dat al een grap op zich zelf. Was ook op Timor niet tekenend-primitief, dat tot in de gewestelijke hoofdplaats Koepang bijna-blote Beloenezen met kraaltjes, door hen zelf gemaakt, konden betalen, als zij in de europese zaken kwamen winkelen. En toen, in het binnenland, hun Nederlandse rechter eens op een excursie een papieren rijksdaalder als koelieloon aanbood, lachte de koelie alsof hij voor de gek gehouden werd! 'een stukje papier' als betaling; wat was dat voor flauwe mop.

Op de veel meer ontwikkelde grote eilanden, Celebes, Borneo en zelfs op Java en Sumatra kwamen hier en daar zulke eenvoudige zielen en toestanden heus óók nog voor. In de Toradja-landen op Celebes werden bij dodenfeesten nog tal van karbouwen op

Het gebouw waar de Landraad van Tandjong Balei (Oostkust van Sumatra) zitting hield.

bloedige wijze geofferd wanneer het een belangrijke dode betrof, die hoog en (na afbraak van de stellages) onbereikbaar in een steile rotswand werd bijgezet in vooraf gehakte diepe, vierkante gaten. Op het feest voor een eenvoudige dode, die maar in 'n grote rotsklomp op de sawah 'begraven' werd, zag de toevallig langskomende Landraadvoorzitter, dat uit het enige offerdier, een nog **levende** karbouw, wild en om strijd door de genodigden zo groot mogelijke stukken vlees gesneden werden! Trots glunderend, zelf ónder het bloed, kwam een jochie langs, die een flinke lap vlees, nog bloedend, met beide armpjes tegen zijn blote buikje gedrukt, huiswaarts bracht...... Dat was in 1937! Over middeleeuwse fatsoensregels bij schaking van een vrouw op Celebes, en over geloofsvoorschriften bij de koppensnellerij op Borneo, zal later nog wel verteld worden...... De eerstvolgende rechts-verhalen spelen op sumatra. Daar kon b.v. in 1927 de Radja van Porsea nog blij gemaakt worden met een leeg kwattarepen-blik. En verrukt van het onverwacht bezoek, hem door twee Bestuursambtenaren en de Landraadvoorzitter gebracht, gaf Zijne Majesteit bij het afscheid één van zijn (mogelijk vele?) bij-zonen aan de oudste Controleur cadeau! Elders, in een gehuchtje, verloren in de eindeloze bossen op Sumatra's oostkust tegenover het eiland Roepat, kwam de Landraadvoorzitter van Tandjong-Balei (op tournee met het gewestelijk vaartuig vastgelopen op een zandbank) eens een kijkje nemen. Bij binnenkomst werd hem het eerst gevraagd, of hij een meneer van de belastingen was; (dit dank zij het sporadisch contact met de europese cultuur.) En op de vraag: "Wie is hier de oudste inwoner?", kreeg hij ten antwoord: "Die is al dood." Een omheininkje met prikkeldraad heette daar ' de telefoon'...... Denk U zulke mensen weer eens onderworpen aan onze perfectionistische en formele rechtsregels, vanuit Holland voorgeschreven!......

Dier Contra Machine

Sikko Kapenga stuurt ons uit Amerika een merkwaardig krantenberichtje: een groot bedrijf van vrachtauto-onderdelen, geplaagd door eindeloze diefstallen waar zelfs de vernuftigste mechanische alarmsystemen niet tegen opgewassen waren, kocht ten einde raad vier ganzen, die nu als anachronistische wezens rondwaggelen tussen de beton en staal constructies, waar honderden trucks staan opgesteld.

Ondanks deze omgeving voldeden de ganzen prachtig aan de gestelde verwachtingen en toen men na zes weken kwam informeren hoe het met de diefstallen stond, kon de directeur tevreden zeggen: "Nog steeds geen één diefstal!"

Aan de steeds toenemende diefstallen, inbraken en insluipingen in Holland denkende, vragen we ons af: zou het niet de moeite waard zijn hier om ook een gans in huis te nemen?

ABONNEES AMERIKA

Tong Tong niet ontvangen of beschadigd en U wilt gauw een ander exemplaar? Bij Roy Steevensz, 11543 Buell str., Santa Fe Springs, California 90670 kunt U er om vragen.

Naar Den Haag schrijven duurt lang!

ODE AAN DE KLAPPERBOOM

Goed beschouwd is de pohon klappa eigenlijk de **"pukul-terus-kerstboom"** van de Indonesiër.

Van en met 't **begin** (= de kentos = ontkiemende pit) tot en met 't einde (= de boomstam) schenkt hij pukul terus gaven aan zijn eigenaar:

I. **Bladeren:**

a) **de oude afgevallen bladeren** heeft hij slechts op te rapen.
1. de bladsteel naar de top overgaande in de hoofdnerf wordt gedroogd en levert brandhout op. Wel niet 1e kwaliteit, maar tjukup voor in boh's dapur.
2. **de blaadjes** (in dit geval betekent 't **niet kleine** bladeren, maar **wel onderdelen** van 't gehele blad) leveren:
   1e. de **lidies** (= zijnerven) prima voor sapu's lidi, 't dikke eind voor sudjèns van satee ajam en verder voor 't vaststeken van wegwerpservies (= pientjooks) en van allerlei bungkusans.
   2e. de eigenlijke blaadjes worden gevlochten om gaten in de gedèkwand en of 't dak tijdelijk te tamballen.

b) de **jonge, groene bladeren** die uit de boom gehaald worden voor:
   1e. allerlei vlechtwerk o.a. **kinderspeelgoed.** kisso = vervoermandje voor 1 kip of 1 haan.

c) de **heel** jonge, **lichtgele** bladeren voor o.a. **feestversieringen** en **verpakkingen** van verschillende **eetwaren** zoals: **lepet** (= ketan + klapper + katjang tolo + zout) **en ketupat.**

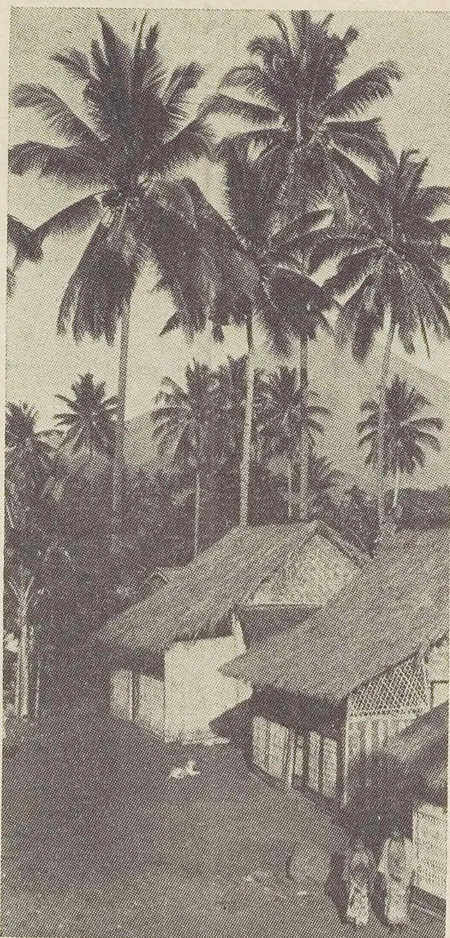
II. de afgevallen **mantjoong** (= schutblad van de manggar (= bloeiwijze). Hiervan maakt men de bekende **upets** = weer bestendige aanstekers van strootjes en mertjons.

III. de **manggar** (= bloeiwijze). Deze kan men gebruiken voor:

a) **sego (rijst) gudeg.**
   In **Solo** hoofdzakelijk voor **feesten** en voor dagelijks van jonge nangka.
   In **Djocja** daarentegen altijd van manggar. Daarom is de sego gudeg van de Djocjase pasar lekkerder dan die van Solo.

b) 't verkrijgen van **legèn** (= heerlijke, zoete, koele drank.) Hoe 't verkregen wordt weet ik helaas niet precies. Waarschijnlijk is de manier verschillend in verschillende streken. Bijna al mijn zegslieden zeggen wel: de manggar wordt gedeeltelijk afgekapt en een bumboong (= bambu koker) aan de stomp bevestigd om de legèn op te vangen. 's Morgens vroeg wordt de gevulde bumboong door een lege vervangen. De legèn wordt dan direct verkocht want koel gedronken smaakt die 't lekkerst. Laat men de legèn staan dan gaat die gisten en krijgt men **tuwak.**
   Gula klappa kan men maken door de legèn in te dampen (opkoken)
   Voor 't maken van sego gudeg en legèn offert men dus de manggar (bloeiwijze) op (d.w.z. en naderhand dus ook de klappers. De boom gaat echter niet dood). Dit wordt dan ook alleen gedaan naar behoefte bij **enkele** bomen door een klapper**tuin**eigenaar.

IV. **de vruchten:** a) de **blulook** (= babyklapper) ± ter grootte van een eendenei, wordt gebruikt voor **kinderspeelgoed:**
1. gewoon als grote soort knikker en
2. voor wielen van een uit klapperblaadjes gevlochten dingetje.

b) de **tjenkir** (± kindklapper) groter dan blulook maar kleiner dan de degan. De batok is nog dun en knappend tussen de kiezen." 't vruchtvlees" is nog brijig. Wordt wel gebruikt voor 't maken van een zoetige rudjak.

c) **de degan** (= jonge klapper) .Na een speurtocht naar broedplaatsen van malariamuskieten is er geen heerlijker drank dan **deganwater** (a.j.b. **geen** klapper**melk**) en nooit slappe knieën gekregen.

d) **de rijpe klappervrucht:** Deze heeft een
1. gladde, stevige, **waterdichte buiten**schil en
2. een vlezige binnenschil (de tepesschil) De djongos sneed uit de **hele** schil (binnen + buiten) stukken waarmee hij plus gestampte rode steen ons bestek schoon gosokte.
   Verder werd van de **tepesschil** allerlei nuttige dingen gemaakt zoals:
   dadoong = sterk touw b.v. om te putten.
   dunnere touwen als bindtouw.
   keloot = goedkope uitgave van de bulubulu, d.w.z. in plaats van veren tepesvezels.
   De keloot gebruikt men **uitsluitend** om de slaapgelegenheid schoon te maken. Voor de vloer wordt de sapu gebruikt.
3. **de batok** (is **plantkundig** bekeken de steenharde schil van de **grootste pit uit Indië**). Hiervan maakt men: allerlei **dapoor instrumenten.**
   De kunstzinnige Balinees snijdt er **allerlei mooie kettingen en hangers** van (specialité van Tampak siring en omgeving) En tot slot ook nog prima areng houtskool speciaal voor het strijkijzer.
4. van 't **kiemwit** ('t z.g. vruchtvlees) kan men maken:
   santen (dit is klapper**melk)**
   Minjak klappa waarbij men de "guriche" **bloondoo** (= drap) krijgt.
   Geraspte klapper voor allerlei gerechten
   Gedroogd = **kopra**

e) de **kentos** = ontkiemende pit (dus 't **allereerste begin** van de boom) is sponnig en eetbaar.

f) **de palmiet** (= binnenste v.d. palmkroon = groeipunt) is lekker voor atjar. Wordt de palmiet weggehaald dan gaat de boom dood. Maar moeten voor b.v. een wegverbetering klapperbomen omgekapt worden dan is 't atjar palmiet geblazen.

g) **de klapperboom:** Wordt deze omgekapt ('t einde) dan kan de stam op maat gezaagd gebruikt worden voor o.a. **duikers en bruggetjes** ten behoeve van de suikerriettreintjes, steunpilaren van paalwoningen en uit de harde galeeh (kern) worden complete **rookstellen** gedraaid.

We zien dus dat de pohon klappa betul betul van en met 't begin (de kentos) tot en met 't einde (de boomstam) zijn eigenaar **pukul terus** gaven schenkt.

Dus met **recht:** de pukulterus-kerstboom van de Indonesiër.

Voor zover mij bekend bestaat er in **Europa zo'n unieke** pohon **niet.**

Aanhangseltje

I Wordt ergens in Indonesië hongersnood gerapporteerd dan vraagt de Pemenntan (overheid) aan de Keementerian (ministerie) Pertanian (landbouw) hun oordeel en advies.
De Ahli (specialist) Pertanian gaat naar 't gerapporteerde gebied en bekijkt o.a. terdege de klapperbomen.

a) zitten er **slechts bluloohs** (baby klappers) aan de bomen dan is er wel degelijk **hongersnood** want zelfs de **tjenkirs** en **degans** worden opgegeten voor ze rijp kunnen worden.

b) zitten er nog degans en zelfs rijpe klappers aan de bomen dan is er practisch **geen hongersnood.**

II Door de harde, gladde, **waterdichte** en de vezelige, **luchthoudende** tepes binnenschil heeft de rijpe klapper een behoorlijk drijfvermogen.
Uit een strand-klapperboom in zee gevallen kan die net zo lang blijven drijven tot hij op 't strand van een ander eiland terecht komt.
Doordat de pit voldoende water en voedsel (= kiemwit = z.g. vruchtvlees) heeft kan op dat nieuwe strand een nieuwe klapperboom groeien = 't begin van een nieuw natuurlijk klapperbosje (= o.a. "textiel" fabriekje van de wereldbekende hula hularokjes van tempo dulu voor de slanke, wiegelende heupen van de hulahula-meisjes.

O. H. Kiliaan

Assimilatie!

AF EN TOE

Af en toe wil iemand toch ook wel even z'n gemoed luchten. Want after all zijn we gewone mensen en helemaal geen supermensen. Veel "opluchtings"-brieven gaan natuurlijk niet over nieuwe zaken, maar ook oude en zure bezwaren kunnen elke dag opnieuw terugkeren. En dus een steen des aanstoots zijn. Min of meer. En al zullen we er als ezel telkens weer over struikelen in dit blijkbaar met stenen bezaaide land - dat geeft het hele landelijke beeld iets onstuimig levendigs, ja?

Heerlijk om weer eens op lange tenen te kunnen trappen, een vleugje sadisme te kunnen botvieren, een vonk boosaardigheid misschien? Ik ben niet valser dan zij die zwijmelen in zoete verhalen.

Een jaar of tien à vijftien geleden geloofde ik echt grif dat assimilatie schurkachtig en verraderlijk zou zijn. Toen ik voorgoed in Holland kwam wonen in 58 begon ik eerst te twijfelen en daarna, zei ik: Verrèk, dat is lam geleuter! Ik merkte nl. dat geen een Gemeente, geen een Nederlander, geen een werkgever, en geen een buurman mij wou dwingen GELIJK TE ZIJN als elke andere in het land geboren en getogen Nederlander, wat bovendien een Fries of Limburger of Indo of Javaan kon zijn. Dwz. een aspirant uitgezonden Kracht. Ik kocht een van Dale, de dikke, moet U ook doen, en las dat assimilatie betekent: gelijk worden, gelijkvormig worden. Afkomstig van similis wat "gelijk" betekent. Niet gelijkwaardig, maar gelijk, homousios en homoiusios, het scheelt maar een jota. En dat is verdikkeme toch voor iedere halfblinde idioot duidelijk dat "gelijk" niet mogelijk is. Jouw neus pèsèk, koelitmoe langsep, koepingmoe lawa lé, bovendien prongos!

Maar het gaat om het feit dat men zijn identiteit nooit mag verliezen, onder geen omstandigheid, daarin worden wij geindoctrineerd. Dus nooit iets er af, en nooit iets erbij, want wat er bij komt verandert je. Nu vraag ik: Wie eist van ons assimilatie, wie vraagt er zelfs maar om? Niemand! Dat is gewoon gezwam uit de strot.

Wat wèl om het zacht te zeggen, gewoon beleefd is, mag wel van iedereen verwacht worden, en dat is aanpassen. 'Lands wijs 's Lands eer geldt niet alleen voor gastarbeiders en iedereen in de vreemde, maar ook voor ons. Wij zijn geen uitzonderingen met meer rechten. En alle anti-assimilaatsen, en het is een penjakit, zijn wel degelijk ook aangepast. Ze gaan niet in pyama bij de buren aanbellen op een mooie zomerdag om een postzegel van 12 cent te lenen, wat ze wel deden in Depok en op Pakuningratan en op de Defensielijn van de Bosch en op Gondokusuman. Al ontkent U het tot U blauw ziet (dan ben je pas een echte blauwe).

Dat aanpassen heeft natuurlijk een naam: integreren, d.w.z. zich makend tot een wezenlijk deel van het geheel, je tot een deel van een gemeenschap willen beschouwen, met alle voor en nadelen, en je niet doelbewust afzijdig houden, omdat je niet wil, omdat je een djempol Indo bent, de beste van Asia Raya.

Zijn de Indos in Holland geassimileerd? NEEN! Ze zijn Goddank zich zelf gebleven en hebben hun positieve INBRENG, een afschuwelijk nieuw woord. Ze hebben hun eigenschappen overgeplant: verdraagzaamheid (ik heb nog nooit zo lang zien haten als in het Westen), bescheidenheid, beleefdheid, ook als 't niet beloond wordt met 'n gulden ofzo, en een goede keuken Eigenschappen die door de tegenstanders worden beschouwd als INDOLENTIE, wat ik ook altijd grif geloofd heb van mijzelf tot in 1941. In het Kamp heb ik dat leren herwaarderen, na een betere kennismaking met de fine fleur van het Westen en de far West zelfs. Ik merkte dat ik niet laffer was. Je laaje rot!

Zijn ze in Holland geintegreerd? JA! Zich kunnen aanpassen aan de allermoeilijkste omstandigheden in een wildvreemd land, waar je eerst bepaald niet gewaardeerd werd, met een vriendelijke spottende humor, is een prachteigenschap, een van de beste Indoeigenschappen!

Hoe is de Indo in andere landen, in de vreemde? In Amerika integreert hij gemakkelijk, o.a. door onze degelijke Hollandse opleiding, wat voor de volgende generatie niet meer geldt! Daar ben ik trots op, want hij doet het beter dan de mensen uit de rest van de wereld! Maar, en daar schaam ik me voor, daar assimileert hij ook in een mum van tijd op grote schaal, is anti-neger, discrimineert tegen Puertoricanen en Chicanos, net als de doorsnee-Hollander, want hij is dan a white man, with white man's burden.

Ik heb er veel familie en vrienden wonen, waaronder een nicht die mij erg lief is, met compleet gezin. Ze schrijft mij regelmatig, af en toe een beetje kliroe, wat ik niet erg vind, maar waaruit blijkt dat ze geen Nederlands meer leest. Zij en haar man werken en ik ben pengsioenan wat wel een verschil uitmaakt. Maar opeens na vijf jaren kreeg ik een Engelse brief en dat neem ik niet, dat vind ik onbeleefd tegen een oudere.

Nu woon ik al ruim 5 jaren in Spanje, goedkoop en minder koud. Ik antwoordde met een lange brief van twee zijdjes vol, de ene kant in het Spaans, zo krom als de vingers van een vrek, dat het mij zo speet dat ik wegens zo vele jaren buiten Holland te zijn geweest de taal niet meer voldoende machtig was, zo dat ik mij verplicht voelde in het prachtige rollende klankrijke Castiliaans te moeten schrijven, die taal zo vol fijne nuances, haast zo mooi als het Bahasa, een taal die velen van ons een beetje minachten omdat je het alleen met de bedienden sprak en misschien met je Tjang of zelfs je moeder, nou ja!

De tweede bladzijde schreef ik in het Maleis, dus passar-maleis, met de opmerking dat ze misschien moeilijkheden zou hebben met de vertaling van het Spaans, zodat ik dus de taal van haar Oma maar voortaan als band tussen ons zou blijven gebruiken.

Ze heeft een jaar lang niet geantwoord, kennelijk nijdig. Toen kwam er een kerstbriefje in keurig Hollands, wat ik toch een overwinning vond, niet zo zeer van mij als wel van haar zelf.

Assimilatie vindt U zelden in Nederland, hooguit bij de tweede of derde generatie, die niet beter weet, en niet beter weten kan, want van ons leren ze niets over ons Java, ons Indië. U vindt wel veel assimilatie in Amerika vooral.

Maar over dat land mogen we niets onvriendelijks zeggen! Wel kritiek natuurlijk, maar dan toch mild, begrijpend en vriendelijk, opbouwend en vooral verzachtend. Over Holland is wel wat goeds te zeggen, natuurlijk, af en toe. Maar de vriendelijke critiek is dan toch wel ver te zoeken, het warme hart wel zeer ongebruikelijk. En dat is ROT.

Ik hoop dat al die kleine flauwiteiten en gemeenheden eens zullen verdwijnen.

si Dios lo quiere, zeggen wij hier,

F. Cramer

Een lezer stuurde ons deze foto toe uit Curaçao (Willemstad?) van een begrafenisondernemer en een bakker samen broederlijk onder één dak. De één z'n dood en de ander z'n brood zitten hier wel erg dicht bij mekaar!

Indonesisch nieuws uit Australische kranten

Uit kranten die de redactie af en toe uit Australië ontvangt, hebben wij voor de lezers van Tong Tong een aantal berichten geselecteerd die betrekking hebben op Indonesië, en waarvan wij in de dagbladen hier zelden of nooit iets vernemen.

Totale oorlog tegen de sprinkhanen.

Indonesië heeft de oorlog verklaard aan een zwerm van 100 millioen sprinkhanen die huishouden op de Talaud Eilanden. Volgens een woordvoerder van het kabinet heeft President Suharto de strijdkrachten bevel gegeven om troepen, vliegtuigen en oorlogsschepen te zenden ter bestrijding van de plaag. De sprinkhanen hebben reeds drie millioen klapperbomen verwoest en de copra productie daarmee gehalveerd tot 20.000 ton per jaar.

*

Australië maakt kaarten voor Indonesië.

Op verzoek van de Indonesische regering zijn 80 Australische militairen en twee burgers bezig om gedetailleerde lucht- en bodemkaarten te maken van een oppervlakte van bijna 30.000 vierkante mijl van de Zuid-Sumatraanse oerwouden aan de kust, bergen en rivieren in het Palembangse.
De kaarten moeten dienen voor ontwikkeling- en agrarische doeleinden. Volgens de bevelvoerende officier, Majoor E. J. Laker van het 2nd Field Survey Squadron is er een goede samenwerking met een Indonesische eenheid. De Australiërs arriveerden in het midden van maart en denken begin juli weer te vertrekken. Verleden jaar ontwierp het squadron een soortgelijke kaart op West-Kalimantan, bij Pontianak. De kaarten zelf worden in Australië gemaakt.
(The West-Australian, 19 mei 1971)

Australische paarden voor Indonesië

Op 22 juni 1971 werd in Djakarta een centrum geopend voor paardenraces, dat wanneer het geheel gereed zal zijn, twee races per week zal organiseren. Een syndicaat van Australische zakenlieden en mensen uit de paardensportwereld werd door de Indonesische autoriteiten geselecteerd teneinde dit project uit te voeren en om het transport vanuit Australië van alle uitrusting ervoor te verzorgen: de paarden, een veearts, stalknechten, en de overige staf. Op deze wijze exporteert Australië als het ware een hele "industrie" om in Indonesië paarden-races van internationale klasse te brengen.

*

Zakenman ziet gouden kans.

De Heer David Gerritsen, een zakenman die al 30 jaar in Indonesië werkzaam is voorspelde in Perth de ontwikkeling van druk handelsverkeer tussen West-Australië en een ongebruikte haven aan de zuidkust van Java. Hij verbleef in Perth om W. Australische maatschappijen te interesseren voor de handel met Indonesië. Een plan ontworpen door een groep W-Australische maatschappijen om de haven van Tjilatjap uit te breiden en een industrieel complex er omheen tot ontwikkeling te brengen zou welvaart betekenen voor de 1 millioen inwoners van deze streek. Ook de Australisch--Indonesische Industrie- en Handels Organisatie in Canberra heeft een plan aangekondigd om de haven tot ontwikkeling te brengen, in samenwerking met het bestuur van Midden-Java, en een grote financieringsmaatschappij. De Australische regering heeft besloten om steun te verlenen aan het plan.

*

Wie brak de muur van Jericho af ?

Juist nadat de onderwijzer over de val van de muur van Jericho had verteld kwam de schoolopziener het lokaal binnen.
Jantje, afgeleid door zijn vrindje's specialiteit in het maken van verdachte geluiden, had van het hele verhaal niet veel gehoord. Het oog van de inspecteur viel op hem en hij vroeg aan Jantje: "Jantje wie heeft de muur van Jericho afgebroken?"
De opgeschrikte Jantje antwoordde prompt: "Ik heb het niet gedaan meneer!" De verwonderde inspecteur vroeg de meester: "Wat is dat voor een ongemanierd jog?" De onderwijzer antwoordde. "O, maar hij is een eerlijke jongen en als hij zegt, dat hij het niet heeft gedaan is dat ook zo."
De inspecteur nu helemaal in de war gaat naar het schoolhoofd en hier krijgt hij te horen, dat de familie van Jantje als zeer beschaafd bekend staat en als Jantje het zegt, dan heeft hij het ook werkelijk niet gedaan."

Verontwaardigd ging de inspecteur toen naar het Departement van Onderwijs om daar zijn beklag in te dienen. Het verhaal komt de minister ter ore, die al genoeg aan zijn hoofd heeft, en deze roept uit: "Niet kletsen, laat die muur repareren. Ik wil daar straks geen gedonder over in het parlement hebben!"

RECTIFICATIE

In het artikel "Mini tropen tuintje" in T.T. no. 20, pag 21 moet de plaatsnaam "Kalibau" op de zesde regel van onder worden gelezen als: "Kalibatoe".

Het vol krijgen van het Fonds
60.000 is uitsluitend een kwestie van Poekoel Teroes! Zet éven door, want er kunnen na ons nog duizenden wezen en behoeftigen van profiteren!

Voor onze Amerikaanse lezers

Hebt U moeilijkheden met de nieuwe veranderingen in de Federal Income Tax en de California State Tax.
Bent U bekend met de laatste wijzigingen in de Amerikaanse Social Security regulations: o.m. over Medicare A en B, als U dit jaar 65 bent geworden, alhier in de Staten 5 jaren hebt gewoond en NIET gewerkt heeft, dan wel onvoldoende "coverings" heeft.
Vraagt inlichtingen en sluit een S A S E (self addressed and self stamped - 5 x 8cts) bij in, te richten aan:
Johan van Steenbergen
post box 17201
San Diego Calif 92117
Noot Tong Tong: de heer J. van Steenbergen is ons bekend om zijn accurate "Corresponding Income Tax Service"; hij is bezitter van een certificaat van één van de grootste belasting bureaux: H & R BLOCK'S Income Tax Service.

GEZEGDEN VAN MOHAMMAD

In het Westen zegt men altijd gewoon "Mohammad" en in deze eenvoud wordt er meestal beperkt over deze figuur gedacht, die in feite voor meer Moslems dan er Europeanen en Amerikanen zijn beschouwd en beleden wordt als een Heilige en een Profeet. Daardoor leven deze honderden miljoenen met een heel andere denk-structuur en een heel andere moraal dan wij. Het is goed om dat regelmatig in gedachten te houden - want veel MEDEMENSEN hebben een andere "weg naar de zaligheid" dan wij, waar ook wat van te leren valt......

Behoedt u voor gissingen en veronderstellingen zonder reden, want deze leiden tot de meest valse praatjes, en weest niet nieuwsgierig, noch luistert iets af, noch redetwist met elkander, noch benijdt elkander, noch haat elkander, noch laat elkander in de steek en neemt de dienaren van God tot broeders.
O mensen, wacht U voor jaloezie, want jaloezie verslindt deugden, zoals vuur brandstof verslindt.
Vele mensen zullen het Paradijs binnengaan, wier harten gelijk vogels zullen zijn. Met andere woorden: hun harten zullen vrij zijn van nijd, jaloezie, kwaadwilligheid en haatdragendheid.
Op de Nacht der Hemelvaart kwam ik voorbij mensen, wier lippen doorsneden waren met scharen van vuur. Ik vroeg: "O Gabriël, wie zijn dit?" Hij antwoordde: "Dit zijn de lectors van uw volk, die plachten te zeggen, wat zij niet deden."
Geen ware gelovige kan een leugenaar worden.
God's straf zal op hen vallen, die de onderdrukkers niet afhouden van hun daden van onderdrukking.
Die mens behoort niet tot ons, die anderen uitnodigt hem te helpen met onderdrukken.
Helpt uw broeder of hij een onderdrukker is of een onderdrukte. Een onderworpen man vroeg hierop: "O Apostel van Allah, als hij onderdrukt is, zou ik hem helpen, maar vertelt u mij: hoe kan ik hem helpen, als hij een onderdrukker is? De Heilige Profeet antwoordde: "Laat hem ophouden, of houdt hem tegen in zijn onderdrukking, want waarlijk, op die manier helpt ge hem."

KONFRONTATIE (V)

door M. H. LAPRÉ

Tijd. Eén van de euvels waaraan onze westerse maatschappij mank gaat is het tijdgebrek. Voortdurend worden wij opgejaagd door allerlei verplichtingen en taken die schijnbaar zo snel mogelijk uitgevoerd moéten worden omdat anders alles in het honderd loopt. Niemand heeft meer tijd voor zichzelf noch voor anderen.

Wij konstateren een merkwaardige paradox: hoe meer tijd- en werkbesparende apparaten de mens tot zijn beschikking krijgt, des te minder tijd hij overhoudt.

En bovendien hebben wij allemaal dat onheilspellende gevoel dat de tijd steeds sneller voortschrijdt.

Al deze faktoren beinvloeden het denken op negatieve wijze, roepen geestelijke spanningen op, die zich tenslotte manifesteren in de talloze kwalen en ziekten van psychosomatische aard. Welbeschouwd is gebleken dat niét de machine een verlengstuk is geworden van de mens doch andersom. En bovendien eisen al deze machines onze volledige aandacht want zij zijn onverbiddelijk en tyraniek. Heel wat menselijk geluk is er reeds aan opgeofferd en zelfs treden er ingrijpende veranderingen op in het menselijk denken. Komputerdeskundigen en programmeurs, die enige tijd in het vak zitten denken tenslotte in komputertaal. Maar ook de gezinsstruktuur verandert voortdurend dank zij al onze huishoudelijke apparaten. Hebben wij b.v. niet meer aandacht en interesse voor ons televisie toestel dan voor de medemens?

Trachten wij ons niet te onttrekken aan verplichtingen van medemenselijke aard omdat onze huisrobots al onze tijd en geld opeisen? Verwaarlozen wij daarvoor niet de opvoeding van onze kinderen en stoppen wij de oudere familieleden weg in tehuizen, liefst zo ver mogelijk van ons vandaan. Het is thans wel zo met de gehele mensheid gesteld dat in feite ons gehele voortbestaan volkomen afhangt van machines en komputers en met recht kunnen wij de zucht slaken dat niet onze wil maar hun wil geschiede!

Maar laten wij terugkeren tot dat tijdsbegrip. Welke rol speelt tijd in ons leven en hoe manifesteert hij zich. Sinds de mens het tijdloze gevangen heeft in maat en getal is er veel menselijke ellende bijgekomen. In de eerste plaats is het natuurlijk- en biologisch proces, de ritmen, uit het verband gerukt en een nieuw kosmisch beeld is ontstaan. Wij kunnen ons niet meer, of heel moeilijk, voorstellen dat de mens in wezen niets meer of minder is dan een geestelijke entiteit en thuishoort in een dimensie van niet-tijd, dus van tijdloosheid. Intussen weten wij dat alles wat onder tijd valt vergankelijk is. Het is gekoppeld aan persoonlijke bewustzijnsinhouden, die door de vijf stoffelijke zintuigen worden beinvloed. Daarom is tijdsduur bij een ieder verschillend. Deze is b.v. afhankelijk van karakter en temperament, van omstandigheden en sfeer, etc. Maar op welke wijze wij ook de tijd ervaren, het gebeurt steeds d.m.v. de zintuigen en wanneer ze wegvallen of uitgeschakeld worden, b.v. door narcose, hypnose of slaap dan zal men ook geen enkele ervaring of beleving van tijd meer hebben. Gedurende slaap heerst er voor de slaper een volledige tijdloosheid en in feite staan wij dan dichter bij onze kosmische realiteit dan tijdens het waakbewustzijn. Het is misschien interessant om te vermelden dat de wetenschap het geheim van de slaap nog niet heeft kunnen ontraadselen. Slaap is niet bedoeld om nieuwe energie en krachten te vergaren, om vermoeienissen en slijtages van de cellen te helen. Dit proces gebeurt eveneens tijdens de niet-slaap. Veel eerder hebben wij de slaap nodig om te kunnen dromen èn om uit de illusie van de tijd te kunnen treden. Verschillende proefnemingen tonen dat duidelijk aan.

De droomperiode is wel het meest belangrijke deel tijdens de slaap. Wanneer wij een proefpersoon telkens wekken tijdens het moment van dromen dan zal hij binnen enkele dagen psychotische verschijnselen vertonen, terwijl dat niet het geval is indien hij steeds gewekt wordt tussen twee dromen in. Ook verschillende ziekten, die tijdens een droom aanvangen, ik denk bijvoorbeeld aan de beroerte, zullen katastofaler zijn dan wanneer zij beginnen in de droomloze slaapperiode.

Ook de tijd is tijdens de droom van andere kwaliteit. In de korte droom van enkele tientallen seconden kunnen wij een periode van enkele jaren doorleven, volledig tot in alle details.

Tijd is een subjektieve aangelegenheid waarover filosofen en wetenschapsmensen het hoofd gebogen hebben. Ons tijdsbesef hoort thuis in de welbekende 3-dimensionale wereld of ruimte. Maar hoe zal de tijd er uitzien in een vier-, vijf- of meer dimensionale wereld. Deze ruimten bestaan inderdaad evenals de zg. anti-materia, waar de bouw en struktuur van de ruimte precies tegenovergesteld zijn, dus een soort spiegelbeeld van ons universum, en waar dus oorzaak en gevolg net in tegenovergestelde volgorde geschiedt. De gevolgen gaan hier dus de oorzaken vooraf, hetgeen een interessant denkprobleem is voor mystici, die gewend zijn de wet van karma alleen te zien als de traditionele oorzaak-gevolgwet.

Duizend jaar geleden voordat Kant zijn filosofisch hoofd brak over begrippen van ruimte en tijd was er een hindu-filosoof genaamd Sankaracharja. Hij was een non-dualistische mystikus en één van zijn uitspraken over tijd was dat in ruimte, tijd en oorzakelijkheid zich de Hoogste Geest wel openbaart, maar niet ontsluierd kan worden.

De Werkelijkheid kan slechts worden bereikt door uit te stijgen boven alle begrenzingen. De geest kan het Zelf niet als objekt kennen, doch het kan er één mee worden. Dit moet ons doel zijn.

Boekoriëntatie: Zazen, door Else Madolon Hooykaas en B. Schierbeek.

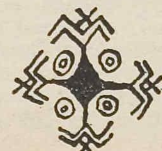
Heel veel boeken zijn reeds verschenen over het Zen-bouddhisme, maar voor zeer velen blijft deze materie toch een ontoegankelijk gebied. Reden hiervan is dat het westerse denken niet in staat is de kommunikatie technieken waarvan Zen zich bedient te begrijpen.

Zen is een vorm van mystiek maar met een eigen karakter, in die zin dat alles in ons leven en om ons heen mystiek is. Het doel van Zen is door te dringen tot de kern van het bestaan zoals wij het dagelijks beleven, maar dan onafhankelijk van ons rationeel verstand doch direkt gericht op de ziel. Voor velen zal dit moeilijk zijn maar dit vrij nieuw verschenen boekwerk vol prachtige foto's en afbeeldingen zal de geinteresseerde ongetwijfeld een heel eind op weg helpen. (Zazen, prijs gebonden *f* 29,50, uitgever Kluwer).

sport en yoga, door Selva Raja Yesudian

Eén van de bekendste hatha-yoga boeken over de gehele wereld. Het is vertaald in 16 talen en bijna anderhalf miljoen exemplaren zijn er van verkocht. Ongeveer 18 jaar geleden zette ik met behulp van dit boekje mijn eerste schreden op het yoga-pad en geloof dat hierdoor de basis van mystiek en filosofisch denken bij mij is gelegd. In de huidige tijd van degeneratie, zowel op geestelijk als op lichamelijk gebied, is yoga werkelijk het probate middel om gezond en evenwichtig te blijven. Hatha-yoga leert ons de wetten van gezondheid, zodat wij ten volle de levenskrachten kunnen benutten die in ons zijn opgeslagen.
(Sport en yoga, prijs *f* 12,50).

Beide boeken zijn te bestellen bij boekhandel Tong Tong, excl. portokosten. Persoonlijke korrespondentie over deze rubriek: postbus 409, Den Haag.

Bereiding van Tempe en Tahoe

Wij plaatsen dit recept voor de zoveelste maal, omdat er telkens weer om gevraagd wordt (ten behoeve van vrienden in het buitenland b.v.). Door dat telkens weer helpen of plaatsen van het recept verliezen we af en toe betoel ons geduld. Een veel doeltreffender methode is dit recept uit te knippen of over te schrijven om het dan in Uw schrijftafella te bewaren.

Hetzelfde geldt voor **alle** wetenswaardigheden in Tong Tong. U heeft er geen idee van hoe vaak mensen geadviseerd wordt: "Vraag het maar aan Tong Tong!" Maar niemand **legt iets vast.** Het kan werkelijk geen kwaad om ZELF een klein archiefje aan te leggen om er anderen mee te helpen! Eigenlijk is het onrustbarend zo weinig belangstelling er is bij de hele Indische groep om kennis omtrent Indonesië verder te dragen. Hang U nooit helemaal op aan derden; ieder mens uit Indonesië hoort erflater te zijn van culturele en sociale waarden.

*

Bereiding tempe:

Uitsluitend witte kedele.

1. De kedele weken daarna halfgaar uitkoken of uitstomen. (koekoes) tot de schillen loslaten. Met deze behandeling doorgaan tot de kedele bonen geheel van schillen zijn ontdaan, dus schoon.
2. De schone kedele op een tampa regelmatig uitstrooien en verspreiden en met fijne ragi bestrooien („bepoederen") dat de schimmel opkomt en bedekken met pisangbladeren.
   Voor de verkoop, de op deze wijze verkregen tempe, opnieuw uitstomen (koekoesen).
   Men kan een gedeelte van de verkregen beschimmelde tempe ook als kweekbed voor de schimmelvoortplanting aanwenden (bibit) waardoor men minder ragi nodig heeft voor de tempe bereiding.

Tahoe:

Uitsluitend witte kedele.

1. witte kedele 3 à 4 uren weken, oude bonen verwijderen, de schillen verwijderen.
2. de schone kedele in een molen malen. Voorkeur verdient het boven de molen een waterdruppelaar (een blik met een klein gaatje of een kraan, waaruit druppels water) geregeld in de gemalen kedele brei valt, waardoor uitgang van deze brei buiten de molen wordt vergemakkelijkt.
3. De verkregen kedele pap in een ijzeren wadjan tot kookpunt uitkoken onder voortdurend roeren.
4. de gekookte pap zeven. Hiervoor gebruikt men tule of bladjoe-goed tot zeef.
   De gekookte pap wordt opgevangen in dit goed om haar daarna uit te wringen.
   De verkregen fijnere kedele-melk mengen met azijnzuur of gebrande aluin. De chinezen verkopen dit zuur onder de benaming "batoe tahoe". Gebruik van dit zuur is ongeveer op elke 6 k.g. kedele-melk - een vol melkblik zuur.
   Met een melkblik wordt bedoeld het blik van gecondenseerde melk tjap milkmaid of friese boerin, etc.
5. De kedele melk die nog altijd warm is, uitgieten in massavormen (dit is een raam met allemaal vakjes erin) laten afkoelen en stollen.
   Zo tussendoor met een plank op de gestolde tahoe persen dat het overtollige water verdwijnt.
6. Wil men de buitenzijde geel kleuren, gebruike men tijdens het stollingsproces een oplossing van fijngeraspte koenier vermengd met water.

Voor de consumptie naar smaak in zout water dompelen of garamasem.

*

Misschien verwachten sommige lezers recepten van tahoe- of tempe-vervaardiging in Holland. Wel, de fabrikanten van deze stoffen HIER willen het ons (terecht) niet zeggen. U zult dus zelf experimenten moeten doen om Uw fabricage-proces compleet te maken. Want b.v. pisangbladeren zijn hier niet te krijgen. En of in plaats van ragi (dat in veel Indische toko's te krijgen is) ook bakkersgist gebruikt kan worden, weten wij niet.

Overigens: experimenteren is een buitengewoon boeiende bezigheid, waar U met plezier lege uurtjes aan opofferen kunt!

UIT HET LAND DAT LACHT

Hierbij nog enkele Javaanse rijmpjes voor Pa Pittie.

1. Waarom, wat is dat
   Sego rawon iwa é babat.
   (Nassi rawon met gebakken pens.)
2. Tietutuit, damar mati mulió
   Kientel lunggoh dingkli(h)
   Sabu nikel nggadé duwi(t)
   De lamp dooft uit, ga naar huis.)
   (Pad zit op een krukje.)
   (Glimmende buikband, maar heeft geen geld.)
3. Pring pódó pring mas
   Ketan sarikójó
   Njanding podo njanding mas
   Adem kemulono
   Kemulan kemul lori(k)
   Telung wulan ora nili(k)
   (Bamboe is bamboe, broeder)
   (Kleefrijst lekkernij)
   (Laten we samen door 't leven gaan, broeder)
   (Als 't koud is, dek me dan toe.)
   (Toegedekt met een gestreepte deken.)
   Al 3 maanden kijkt hij (zij) niet meer naar me om.)
4. Titir buni né kentong
   Asep gedé, umah tebakar.
   Odjo kwatir kantong kossong
   Duwi(t) gedé durung di toekar
   (De Tong Tong slaat alarm.)
   Grote rookwolken van een brandend huis.)
   (Maak je niet bezorgd, dat mijn zakken leeg zijn)
   (Het grote geld is nog niet gewisseld.)
5. Dan is er nog dit Javaans grapje:
   Soer l'es pè n'n, wis ring moe ten
   (soesoer teles pènen, wis garing 'moeten)
   (Een natte tabakspruim drogen; is hij droog, dan weer besabbelen.)
6. Boer nas koppen, ti does tallen.
   (Boeboer panas, kòkoppen, tai wedoes oentallen.)
   (Warme pap in je mond houden, geitekeutels doorslikken.)
   Is z.g. een Engels raadseltje. Als je 't vlug zegt, klinkt 't inderdaad als Engels.

In Ambarawa heb ik geleerd van de anaks-kolong.

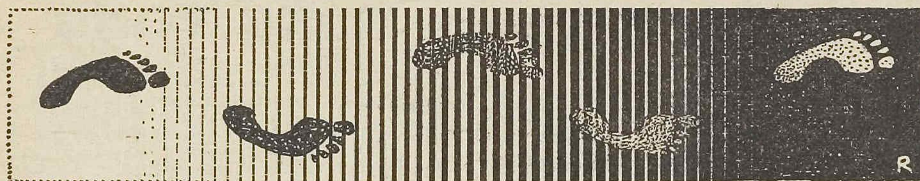
Als ze de tangsi uitzwermden naar school of elders, liepen ze meestal in navolging van Papa's, in gelid. Daarbij zongen of dreunden ze de volgende deuntjes op. Meestal op kazernewijsjes:

1. een, twee, een, twee,
   Sego wadang iwa é tempé.
   (Opgewarmde rijst van gisteren met témpé als toespijs.)
2. ling, kerèk, ling, kerèk.
   Wong Keling perèk.
   (links, rechts, links, rechts,
   Verrek met de Klingalezen.)
3. Gantung Soesis, gantoeng tali,
   Otkerdom njonjah tangsi.
   (Hang de saucijsjes aan een touwtje,
   verdomde kazernemeid).
4. Moelo bièn akoe was toetoeri
   Odjo kawin, gendó, wong kompeni
   Blondjo né s'dinò stali, gendó,
   Saben dino, gendé, di gepoei.
   (ik heb je vroeger al gewaarschuwd meisje.
   Trouw nooit een soldaat.)
   Huishoudgeld een kwartje daags)
   (Elke dag meisje, wordt je gebeukt.)

Pim

VOETSTAPPEN IN 'N ANDERE WERELD

Telepathie tussen vader en zoon

Jaren geleden woonde ik met mijn man, die enig kind was, somewhere in "the far East." Mijn schoonouders woonden in Den Haag en we onderhielden een drukke correspondentie met elkaar. Het was voor hen ook heel wat om hun zoon te zien vertrekken naar dat verre Oosten, daar ze idolaat op elkaar waren.

Het eerste jaar kregen we opgewekte brieven uit Holland, maar daarna kwam het nare bericht, dat mijn schoonvader maagklachten kreeg, die al spoedig zó hevig werden, dat zijn dokter het grote woord kanker had gebruikt. Een operatie zou hem niet meer helpen.

Wij konden slecht op die grote afstand de verdrietige brieven lezen en wachtten alleen het ergste nog maar af, totdat mijn schoonmoeder schreef, dat vader op die laatste dag maar steeds met zijn zoon had gepraat en hem gevraagd "toe jongen, speel nog één keer die mooie Mondscheinsonate voor me, want dat kun jij zo goed en je hebt immers een piano daar?" en toen had hij zó'n verheerlijkt gezicht gezet en het mee geneuried. Dat was het laatste, want zó is hij heen gegaan.

Op diezelfde dag, scheen ik het gevoeld te hebben want ik was zó verdrietig als nooit te voren. En 's avonds vroeg ik mijn man, of hij nog eens die mooie Mondscheinsonate voor me wilde spelen. Hij deed dit met zóveel gevoel, dat ik mijn tranen de vrije loop liet.

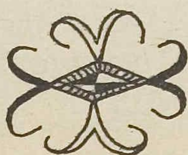
Toen het stuk uit was, kwam mijn man naar me toe, omhelsde me en vroeg waarom ik toch zo verdrietig was, waarop ik antwoordde, dat ik het niet wist.

Pas een week later begrepen we bij het lezen van het doodsbericht van mijn lieve schoonvader, dat het diezelfde dag was, dat wij beiden zo intens verdrietig waren en het wel heel frappant was, dat ik mijn man had gevraagd de Mondscheinsonate te spelen.

Ik had dus de boodschap "doorgegeven".

Toen moesten we wel constateren, dat dit echte telepathie was.

F.A.-D.

"Keramat"

In het weekblad Liberty no. 961 las ik het verhaal, dat ik hier vrij vertaald laat volgen: In Magelang, Midden-Java, staat een oud gebouw, waar nu het museum is ondergebracht. Vroeger was dat de woning van de resident.

De voorkamer van dat huis was de plaats, waar destijds onderhandelingen werden gevoerd tussen Pangeran Diponegoro en generaal de Kock.

Toen het gezin van de resident (wiens naam jammer genoeg niet werd vermeld) de dienstwoning betrok, vond Mevrouw die voorkamer potdicht. Ze vroeg naar de reden ervan en kreeg als antwoord: "Keramat!" "Wastatnouweer?" zei de echtgenote van de resident.

Toen zij na enige moeite eindelijk begreep, dat het woord "heilig" betekende, barstte ze uit: "Bèjebedonderd! De piano mot d'r in en gauw ook, hoor". En of nu het dienstdoende personeel bij hoog en laag beweerde, dat men het niet aandurfde, het hielp allemaal niets. Mevrouw liet werkvolk aanrukken, dat tegen goede betaling alles deed.

De piano kwam dus in de voorkamer, nadat madame het zegel op de deur eigenhandig verbroken had.

Toen ging mevrouw op de kruk zitten voor het klavier om te testen, of enkele snaren door het sjouwen niet wat bijgestemd moesten worden.

Ze liet haar rappe vingers op de toetsen dansen, maar tot haar grote verwondering zweeg het instrument in alle tonen.

Deze verwondering ging spoedig over in paniek. Plotseling hoorde men een vreselijke gil: mevrouw rende de voorkamer uit en het slaapvertrek in. Daarna hoorde men een doffe val als van een rijpe nangkavrucht op de grond.

Toen de bedienden kwamen toeschieten, zagen ze mevrouw verbijsterd staan kijken naar haar levenloze baby op de grond. Mevrouw sleet haar laatste dagen in Medemblik.

In hoeverre dit verhaal op waarheid berust, laat ik in het midden; ik ben geen historicus. Op school had ik altijd mot met jaartallen.

Jos

*

Er zijn meer verhalen bekend waarin de dood van kleine kinderen als gevolg van bovennatuurlijke oorzaken is vermeld. Ikzelf heb vroeger in een huis gewoond dat als "angker" bekend stond (en dus vaak leeg stond). Ikzelf heb er nooit wat van gemerkt. Maar mijn twee kinderen (1½ jaar en ½ jaar) waren vooral bij avond altijd "bang voor niets" en waren vaak met geen mogelijkheid in slaap te krijgen. De jongste werd "ziek", d.w.z. de dokter kon niets vinden, maar het was onafgebroken huilerig en hangerig. Tot slot riep ik de hulp van de bekendste expert in kinderziekten te hulp, hoogleraar aan de Medische faculteit. Ondanks zijn hoge pangkat kwam hij direct, hoorde eerst al onze verhalen aan over de ziekelijkheid van de baby en bekeek tenslotte het kind. Na een kort, maar zelfverzekerd onderzoek zei hij: "Uw baby mankeert NIETS. Breng de kleine meid naar buiten en vrolijk haar op." Het hielp niet. En na nog een paar weken verhuisden we. Ik geloofde weliswaar nog steeds niet aan die "angker" verhalen, maar in de nieuwe woning was het blijvend afgelopen met die nare toestand van de baby en bleef het verder gezond en vrolijk. Maar nog steeds is (angker of niet) de nare herinnering aan die hopeloze tijd gebleven! - T.R.

Geen tjitjaks bij geesten

Uit een brief nemen we ondervolgend fragment:

In dezelfde straat, waar we toen woonden, hadden we eerst in een ander huis gewoond. Daarin kwamen, tot onze verwondering, helemaal geen tjitjaks voor. Dat was ons nog in geen enkel huis gebeurd. Die beestjes hóórden er gewoon bij.

Toen mijn Moeder hierover sprak met een buurvrouw, zei deze: "In dat huis komen geen tjitjaks meer, want er is daar een moord gepleegd."

En dat was inderdaad waar, er had daar een broedermoord plaats gevonden, om een meisje.

Toen mijn ouders dat wisten, zijn we achter elkaar gaan verhuizen. Naar een huis mèt tjitjaks......!

Mevr. L. C. C. Hendriks

Noot: we hebben nog nooit van een dergelijk geval gehoord, maar daarom kan het wel waar zijn. Wie heeft er ook wel eens van gehoord? Graag bericht - Red.

Alleen bij vooruibetaling. Minimum *f* 4,50 van 1 tot 3 regels, per regel meer *f* 1,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 1,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 2,— meer.

Gezocht een Ind. jongeman van de leeftijd tussen 30 en 40 jr., om te corresponderen. Loopt moeilijk. Brieven onder Nr. 2521.

— — — — — — — — — — — — —

Wie helpt mij aan het adres van een vogelopzetter? Br. onder Nr. 2522.

— — — — — — — — — — — — —

Ter overn. aangeb. m. spoed, ongem. 4-k. flat in Malaga. Inl. vrijbl.: C. G. Thijssen, 2e Jan Steenstr. 26[11], Amsterdam. Tel. 020-79 87 02.

— — — — — — — — — — — — —

Holl. Wed. m.l., veel alleen zoekt contacten m. vlotte Ind. mensen, ook alleenst. voor conversatie, gezelligh.; natuurliefh., wandelen. Wie schrijft mij? Br. onder Nr. 2523 of tel. 070-83 72 02.

— — — — — — — — — — — — —

Mailorder Reflex. Handels-, Financ. en Ass. Kant. Verk./Verh. v. bungalows; Torrevieja (Spanje). Verzekeren, Beleggen, geldleningen. Vraag vrijbl. inl. 2e Schuytstr. 84, Den Haag, tel. 65 40 49.

plaats een Ting Ting
altijd raak!

Op 12 mei 1972 overleed

Louisa (Wies) Maria Nardten
geboren de Jong.

C. E. L. Nardten
G. L. de Jong (Toddy)